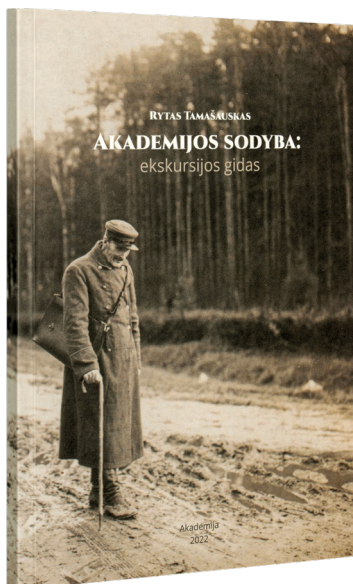

GIMTOJI KALBA

[p. 3] Daiva Sinkevičiūtė Nauji lietuviški dvikamieniai vardai	[p. 7] Lina Eringienė Kiekvienas turim savo katekizmą	[p. 15] Andželika Aleksandravičiūtė, Julija Glinskė, Žydronė Kolevinskienė, Violeta Meiliūnaitė, Antanas Smetona, Jolanta Zabarskaitė Pokalbis apie lietuvių kalbos mokymą – žvilgsnis į dabartį ir idėjos ateičiai	3
---	--	--	----------

Kodėl ir Akademijos (Kėdainių r.) gyventojai ar iš čia kilę asmenys turi teisę vadintis *dotnuviais*? Kur Akademijoje teka galbūt Dotnuvos istorijos pradžią menanti upė ir kaip ji vadinama? Kur yra Esperanto aikštė ir kaip vadinamas joje augantis ąžuolas? Kuris Dotnuvos dvarininkas tapo lietuvių sakmių personažu?

Atsakymų į šiuos ir kitus Dotnuvos krašto istorijos ir kalbos klausimus ieškokite Ryto Tamašausko knygoje „Akademijos sodyba: ekskursijos gidas“ (Akademija, 2022).

Lietuvos nacionalinė
Martyno Mažvydo biblioteka
Mokslo ir enciklopedijų
leidvybos centras

Vyr. redaktorė
Rita Urnėžiūtė
rita.urneziute@lnb.lt
+370 5 243 1346

Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius.

Redaktorė
Inga Mataitytė
inga.mataityte@lnb.lt

Redakcinė kolegija
Elona Bagdanavičienė, Vilija Dailidienė,
Albinas Drukteinis, Aurelija Gritėnienė,
Kęstutis Kaminskas, Daiva Sinkevičiūtė,
Donatas Smalinskas, Antanas Smetona,
Bonifacas Stundžia (pirmininkas),
Aurelija Tamulionienė, Dainius Vaitiekūnas,
Loreta Vilkienė, Palmira Zemlevičiūtė,
Vilma Zubaitienė

Dailininkė
Agnė Beinaračiūtė

Viršelyje – Monika Gineikienė. Tapyba ant
medžio iš ciklo „Žydintys sugrįžimai“: darbas
pagal Juozo Aleknavičiaus piešinį (Lta 2657) iš
Nacionalinio Mikalojaus Konstantino Čiurlionio
dailės muziejaus rinkinių.

Maketuotojas
Darius Šimkūnas

„Gimtoji kalba“, 2023. Nr. 3 (669).
Eina nuo 1933 m. 12 kartų per metus.
ISSN 2538-8851,
elektroninis variantas.
Metinės prenumeratos
kaina 14,52 euro.

Informacija prenumeratos ir pardavimo
klausimais – greta.stankeviciene@lnb.lt
+370 656 52257

„Gimtosios kalbos“ žurnalas
prenumeruojamas Lietuvos pašto
skyriuose ir svetainėje prenumeruok.lt.
PDF variantas prenumeruojamas
svetainėje www.melc.lt.

Spausdino UAB „Petro ofsetas“,
Naujoji Rionovijų g. 25C, LT-03153 Vilnius,
tel. (8 5) 273 33 47.

© Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo
biblioteka, 2023.

Turinys

DAIVA SINKEVIČIŪTĖ

Nauji ir reti lietuviški dvikamieniai vardai [3]

Aktualijos

Kiekvienas turim savo katekizmą

(Lietuvių kalbos renginių tradicijos Šakių krašte)
(Lina Eringienė) [7]

Mums rašo

Eta paviršutiniškumas

(Stasys Zajankauskas) [11]

Lietuvių kalbos dienos Vilniuje:

nė dienos be patarlės
(Aurika Usonienė) [13]

Pedagogo užrašai

Pokalbis apie lietuvių kalbos mokymą –
žvilgsnis į dabartį ir idėjos ateičiai
(parengė Rita Urnėžiūtė) [15]

In memoriam Nijolei Kvaraciejūtei

(Danutė Sirijos Giraitė) [22]

Metų žodis ir Metų posakis

2022-ųjų rinkimai baigėsi
(Rita Urnėžiūtė) [24]

Svetur

Kitoks kalbėjimas apie karą: Julijos Latyninos
laidose vartojama leksika
(Evija Lipartė) [27]

Kronika [33]

Martynas Mažvydas
National Library of Lithuania
Science and Encyclopaedia
Publishing Centre

Gimtoji kalba focuses on standardization of the modern Lithuanian language, language policy in Lithuania and abroad, activities of the State Commission of the Lithuanian Language.

ISSN 2538-8851
12 issues per year
Language of publication: Lithuanian
Subscription rate:
42 EUR per year for print version,
14,52 EUR for PDF version.

For information about subscription and sales, please contact Greta Stankevičienė
greta.stankeviciene@lnb.lt
+370 656 52257

Address: Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius, Lithuania.

Contents

DAIVA SINKEVIČIŪTĖ

New and rare dual-stemmed Lithuanian proper names [3]

Important topics

Everyone has their own catechism
(Traditions of Lithuanian language events in Šakiai region)
(Lina Eringienė) [7]

Letters

Superficial usage of *eta* meaning @
(Stasys Zajankauskas) [11]

Vilnius is celebrating Lithuanian language days: not a day without a proverb
(Aurika Usonienė) [13]

Teacher's notes

Discussion about teaching the Lithuanian language: a look at the present and ideas for the future
(prep. by Rita Urnėžiūtė) [15]

In memoriam Nijolė Kvaraciejūtė
(Danutė Sirijos Giraitė) [22]

Word of the Year, Phrase of the Year

The 2022 election is over
(Rita Urnėžiūtė) [24]

Abroad

Talking about war differently:
lexicon of Yulia Latynina's talk-shows
(Evija Liparte) [27]

Chronicle [33]

DAIVA SINKEVIČIŪTĖ

Vilniaus universitetas

Nauji ir reti lietuviški dvikamieniai vardai

Lietuvos vardynas nuolat plečiasi, nes jame vis atsiranda naujų asmenvardžių, tarp jų – ir lietuviškų vardų. XXI a. Lietuvoje toliau plinta nauji tautiniai asmenvardžiai – dvikamieniai vardai, įvairūs trumpiniai, apeliatyviniai ir vietovardiniai vardai (Sinkevičiūtė 2011: 214–229). Iš jų matyti lietuvių kalbos grožis ir tėvų kūrybiškumas.

Iki krikšto lietuviai turėjo didelę tautinių vardų įvairovę, dalis šių asmenvardžių perėjo į pavardes (Zinkevičius 2008). XX a. pradžioje prasidėjus tautiniam atgimimui vaikus vėl imta vadinti lietuviškais vardais. Lietuvos kunigaikščių, jų palikuonių ar garbingų praeities žmonių vardų buvo ieškoma istorijos dokumentuose, romantinės literatūros kūriniuose. Kitas šaltinis buvo mitologija – vaikams davė pagoniškų dievybių vardus. Vaikų vardais ar jų pamatu taip pat tapo Lietuvos vietovardžiai, teigiamos konotacijos leksika – gamtos reiškinių ir objektų pavadinimai, patrauklius bruožus, vertinamus dalykus reiškiantys žodžiai (Kuzavinis, Savukynas 2009: 28–31).

Sovietams okupavus Lietuvą vardų įvairovė augo: atsirado naujų žinomo pamato vedinių, vardų darytasi iš naujų leksemų (Sinkevičiūtė 2017). Tuo metu lietuviški vardai buvo svarbūs, nes jais priešintasi rusifikacijai, rodytas patriotizmas. Įtvirtinus nepriklausomybę, tautinių vardų moda nenutrūko, bet tėvai vis dažniau ėmė ieškoti mažai išplitusių vardų, siejamų su tais pačiais pamatais – lietuvių apeliatyvais, vietovardžiais ar duotais asmenvardžiais. Vis daugiau tėvų ėmė sudaryti vardus jungdami lietuvių ar skolintos leksikos kamienus, baigmenis (Sinkevičiūtė 2015: 82–100; 2022: 311–326).

Matant nesenkančias kūrybines galias ir sėkmingai naudojamus lietuvių kalbos išteklius, straipsnyje norima pasidalyti nepaplitusiais asmenvardžiais ir pasiūlyti istorijos šaltiniuose atrastų iki šiol nežinotų dvikamienių lietuvių asmenvardžių. Kartu tai būtų rekomendacijos tėvams, kur ieškoti labai retų asmenvardžių¹, norint jais pavadinti vaikus.

Patikimi vardų šaltiniai ieškant vaikams vardų

Interneto eroje daugelis tėvų vaikams vardų ieško įvairiose Lietuvos ir užsienio vardų svetainėse, tačiau ne visi interneto šaltiniai yra patikimi. Pagrindinė jų problema – dalis ten pateiktų vardų kilmės aiškinimų yra netikslūs ar klaidingi, dalis vardų siejami vieni su kitais nepaisant tikrosios kilmės. Kita vertus, keletą kalbų apimančios užsienio vardų svetainės įtraukė tik nedidelę dalį lietuviškų vardų ir dėl to nėra reprezentatyvios, ne visi jose pateikti vardų kilmės aiškinimai yra teisingi.

¹ Labai retais vadinami asmenvardžiai, kuriais pasvėtainės *vardai.vlkk.lt* duomenimis pavadinta dešimt ir mažiau Lietuvos piliečių, skaičiuojant ir kelianarių įvardijimų narius.

Rekomenduojamų vartoti vardų galima rasti Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prižiūrime pasvetaiėje *vardai.vlkk.lt*. Ten nurodyta vardo kilmės grupė, daryba, kirčiavimas, ryšiai su lietuvių vardyno trumpiniais ar pamatiniais vardais, matomas asmenvardžių dažnumas. Dėl to pasvetaiėje tėvai gali rasti ir labai retų lietuviškų vardų. Visi *vardai.vlkk.lt* publikuoti asmenvardžiai yra duoti Lietuvos piliečiams, taigi šis šaltinis rodo vardų davimo polinkius, nors dalies vardų lingvistiškai dar nespėta aprašyti.

Kitas patikimas šaltinis ieškant vardo yra Kazimiero Kuzavinio, Bronio Savukyno kvalifikuotai parengtas „Lietuvių vardų kilmės žodynas“, nors leidinys jau senstelėjęs: jame trūksta dalies XX a. antroje pusėje ir XXI a. duotų lietuviškų vardų, pavyzdžiui, *Įglė, Vīlnius*, nėra kai kurių priesaginių asmenvardžių, žinomų nuo XX a. pirmos pusės, pavyzdžiui, *Daīnotas, Džiugitā*. Šiame žodyne yra ir rekomenduojamų, bet iki šiol neduotų vardų, tarp jų – ir dvikamienių, pavyzdžiui, *Aībutas, Mīnvainė, Skóminas, Žadgāilė*. Šis leidinys nerodo vardų davimo polinkių, dėl to vardų paplitimą reikia tikrinti pasvetaiėje *vardai.vlkk.lt*.

Iki šiol vaikams neduotų dvikamienių vardų šaltinis – istorijos dokumentai

Istorijos šaltiniuose vis dar atrandama nežinotų lietuvių dvikamienių asmenvardžių, kuriais tinka vadinti ir XXI a. gimusius Lietuvos vaikus. Ne lietuvių kalba rašytuose dokumentuose esančiomis asmenvardžių formomis ne visada galima iš karto vadinti vaikus, nes dalis jų paliudytos tėvavardžiuose ir turi įvairių priesagų, kitos formos užrašytos netiksliai, rodo regionuose vartotos kalbos ypatybes, trūksta moterų vardų. Tinkamai rekonstruoti užrašyti praeities asmenvardžiai galėtų būti vėl vartojami.

Stebint XX–XXI a. Lietuvos vaikų vardų tendencijas matyti, kad dalis istorijos šaltiniuose esamų lietuvių dvikamienių vardų iki šiol dar nėra patekę į dabartinį vardyną, tik kai kurių jų kamienai kartojasi vaikams duotuose dvikamieniuose varduose. Šie asmenvardžiai žinomi iš XV–XVI a. vyrų įvardijimų (Sinkevičiūtė 2018: 117–132), taigi jie puikiai galėtų tapti naujais vaikų vardais – pateikti ir sukirčiuoti pagal nusistovėjusius kitų vardų modelius bei sugretinti su tuos pačius kamienus turinčiais Lietuvos vaikų dvikamieniais vardais:

Ařvirdas ir *Arvirdà*, kurių pirmasis kamienas *ar-*, išblukusios reikšmės dėmuo, tradiciškai siejamas su liet. *ař²*, yra avd.³ *Argintà, Ařgintas, Ařvydas*, o antrasis kamienas *vird-*, siejamas su pr. *wīrds* „žodis“, plg. liet. *vařdas*, yra avd. *Gálvirdas, Jovirdà, Jóvirdas*;

Aūtautas ir *Aūtautė*, kurių pirmasis kamienas *au-* yra avd. *Aūdangas, Aūrimas, Aūrimė*, o antrasis kamienas *taut-*, siejamas su liet. *tautà*, yra avd. *Gīntautas, Výtautas, Výtautė*;

² Kamienai aiškinami remiantis nusistovėjusia Kuzavinio, Savukyno (2009), Zinkevičiaus (2008) darbų tradicija.

³ T. y. asmenvardis.

Daūviltas ir *Daūviltė*, kurių pirmasis kamienas *dau-*, siejamas su liet. *daũg*, yra avd. *Daūgirdas*, *Daūmantas*, *Daūmantė*, o antrasis kamienas *vilt-*, siejamas su liet. *viltis*, yra avd. *Dóviltas*, *Dóviltė*, *Jóviltas*;

Jóminas ir *Jóminė*, kurių pirmasis kamienas *jo-*, siejamas su liet. *jóti*, yra avd. *Jógaudas*, *Jóvydas*, *Jóvydė*, o antrasis kamienas *min-*, siejamas su liet. *minėti* ar *miñti*, yra avd. *Al̃minas*, *Ařminas*, *Ařminė*;

Mañjotas ir *Mañjotė*, kurių pirmasis kamienas *man-*, siejamas su liet. *manýti*, yra avd. *Mañgaudas*, *Mañvydas*, *Mañvydė*, o antrasis kamienas *jot-*, siejamas su liet. *jóti*, yra avd. *Daūjotas*, *Daūjotė*, *Kārijotas*;

Saūbutas ir *Saūbutė*, kurių pirmasis kamienas *sau-*, siejamas su liet. *sāvas*, yra avd. *Saugirdà*, *Saūgirdas*, *Saūřimas*, o antrasis kamienas *but-*, siejamas su liet. *būtas*, *būti*, yra avd. *Ařbutas*, *Nárbutė*, *Vřbutas*;

Skĩrminas ir *Skĩrminė*, kurių pirmasis kamienas *skir-*, siejamas su liet. *skĩrti*, yra avd. *Skĩrmantas*, *Skĩrmantė*, *Skĩrtautas*, o antrasis kamienas *min-* (žr. *Jóminas*) yra avd. *Jógminas*, *Vĩdminas*, *Vĩdminė*;

Taūtgilas ir *Taūtgilė* (ar *Tautgĩlė*), kurių pirmasis kamienas *taut-*, siejamas su liet. *tautà*, yra avd. *Taūtrimas*, *Taūtydas*, *Taūtydė*, o antrasis kamienas *gil-*, siejamas su liet. *gĩlti*, yra avd. *Daūgilas*, *Jógilas*, *Jógilė* (ar *Jogĩlė*);

Vaĩgilas ir *Vaĩgilė* (ar *Vaigĩlė*), kurių pirmasis kamienas *vai-*, išblukusios reikšmės dėmuo, yra avd. *Vaĩdaugas*, *Vaĩnoras*, *Vaĩnorė*, o antrasis kamienas *gil-* (žr. *Taūtgilas*) yra avd. *Daūgilas*, *Daūgilė* (ar *Daugĩlė*), *Jógilas*.

Kaip matyti, iki šiol vaikams neduoti iš istorijos šaltinių žinomi asmenvardžiai turi tuos pačius kamienus, iš kurių sudaryti ir Kuzavinio, Savukyno žodyne (2009) rekomenduojami vardai. Šiais naujais vardais lygiai taip pat tinka vadinti vaikus: jie neturi sąskambių su neigiamos reikšmės leksika, jų dėmenys reikšmės požiūriu nesudaro keistų, žmogų neigiamai charakterizuojančių junginių.

Labai retų vardų šaltinis – Lietuvos vaikams jau duoti vardai

Tėvai vaikams vardų ne tik ieško įvairiuose šaltiniuose, bet ir kuria patys. Dalis tokių asmenvardžių sudaryti iš Kuzavinio, Savukyno (2009) žodyne esančių vardų kamienų, o kai kurie asmenvardžiai su jais yra labai reti Lietuvos piliečių vardai. Taigi, pavyzdžiui, su minėtais pirmaisiais dėmenimis *ar-*, *au-*, *dau-*, *jo-*, *man-*, *sau-*, *skir-*, *taut-*, *vai-* yra labai retų dvikamienių asmenvardžių, duotų Lietuvos vaikams su antraisiais kamienais:

gint-, siejama su liet. *gĩnti*, plg. *Saūgintas*, *Taūtgintė*⁴;

gird-, siejama su liet. *girdėti*, plg. *Aūgirdas*, *Vaĩgirdas*;

mant-, siejama su liet. *mantūs*, *mantà*, plg. *Saūmantas*, *Vaĩmantė*;

vyd-, siejama su liet. *išvysti*, plg. *Aūvydas*, *Daūvydas*, *Vaĩvydas*.

⁴ Kuzavinis, Savukynas (2009: 303) mini tik vyro avd. *Taūtgintas*.

Be šių vardų, ir mergaites galima vadinti tų pačių kamienų derinius turinčiais asmenvardžiais, kurių iki šiol nėra Lietuvos vardyne: *Augirdà, Aūgirdė, Auvydà, Aūvydė, Dauvydà, Daūvydė, Saugintà, Saūgintė, Saumantà, Saūmantė, Vaigirdà, Vaĩgirdė, Vai-vydà, Vaĩvydė*, berniukus – *Vaĩmantas*.

Su minėtais antraisiais kamienais *but-*, *gil-*, *jot-*, *min-*, *taut-*, *vilt-*, *vird-* vaikams duota labai retų dvikamienių asmenvardžių, turinčių tókius pirmuosius kamienus:

al-, išblukusios reikšmės, tradiciškai siejamas su liet. *aliái*, plg. *Ālvirdas*;

au- (žr. *Aūtautas*), plg. *Aūjotas*;

dar-, siejamas su liet. *daryti*, plg. *Dárminas*;

ei-, siejamas su liet. *eĩti*, plg. *Eĩviltas, Eĩviltė*;

gaud-, siejamas su liet. *gaũsti*, plg. *Gaũdminas*;

no-, išblukusios reikšmės, plg. *Nóviltė*;

vin-, išblukusios reikšmės, tradiciškai gretinamas su liet. *vainà* „kaltė, priežastis“, plg. *Vĩngilė* (ar *Vingilė*), *Vĩntautas*.

Be minėtų vardų, mergaitėms galima duoti tų pačių kamienų asmenvardžius *Al-virdà, Aūjotė, Darminà, Dárminė, Gaudminà, Gaũdminė, Vintautà, Vĩntautė*, berniukams – *Nóviltas, Vĩngilas*, kurių dar nėra Lietuvos vardyne.

Šie vardai rodo, kaip Lietuvoje gali augti dvikamienių asmenvardžių įvairovė. Pridurtina, kad ir „Lietuvių vardų kilmės žodyno“ autoriai patys kūrė dvikamienius vardus. Tokie yra, pavyzdžiui, vyrų avd. *Kėroydas, Vaĩgintas* ir pagal jį sudaryti moterų avd. *Vaigintà, Vaĩgintė*, kuriuos Kuzavinis, Savukynas (2009) padarė iš kitų vardų kamienų, nors vėliau šiuos vardus pavyko rasti užfiksuotus tarp XVI a. istorinių antroponimų (Sinkevičiūtė 2018: 117–132). Taigi ir daugiau iš esamų kamienų sukurtų dvikamienių vardų kada nors gali būti atrasta istorijos šaltiniuose.

Apibendrinimas

Pateikti dvikamieniai vardai, kurie yra tik maža dalis Lietuvos vardyno, liudija didelę ir pagonišką, ir dabarties dvikamienių asmenvardžių įvairovę. Istorijos šaltiniuose paminėti asmenvardžiai gali pasitarnauti pildant XXI a. vardyną, o pakartotinai duoti labai reti lietuvių dvikamieniai vardai didina retų tautinių vardų įvairovę. Lietuviški vardai yra svarbūs ne tik dėl to, kad liudija lietuvių kalbos grožį, gyvybingumą, bet ir rodo sudurtinių vardų sudarymo modelius, taigi svarbūs žodžių darybos tyrimams.

Suprantama, kad nauji dvikamieniai vardai daromi ir iš kitų elementų, kuriais tampa įvairi apeliatyvinė ir tikrinė leksika. Tokie, pavyzdžiui, yra minėto antrojo kamieno *mant-* vardai, turintys ikirikščioniško laikotarpio dvikamieniuose varduose nepaliudytus pirmuosius kamienus *bang-*, siejamą su liet. *bangà*, plg. *Bangĩmantas, brig-*, siejamą su avd. *Brigà, Brigità*, plg. *Brigĩmantas*, ir kt. (daugiau žr. Sinkevičiūtė 2022: 311–326). Vis dėlto duodant vaikui naują sudurtinį vardą visada reikia galvoti ne tik apie tai, kaip jis skambės, bus trumpinamas, derės su pavarde, bet ir apie tai, ar kamienų derinys nesudarys neigiamos reikšmės žodžio ir teiks džiaugsmo.

Literatūra

- Kuzavinis K., Savukynas B. 2009: *Lietuvių vardų kilmės žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Sinkevičiūtė D. 2011: Nauji 2007–2010 m. lietuviškos kilmės vaikų vardai ir jų davimo polinkiai, *Kalbos kultūra* 84, 214–229.
- Sinkevičiūtė D. 2015: Nauji dvikamieniai asmenvardžiai 1991–2010 m. Lietuvos vardyne, *Acta Linguistica Lithuanica* 73, 82–100.
- Sinkevičiūtė D. 2017: Dažniausi lietuvių gamtiniai vardai, *Gimtoji kalba* 9, 8–14.
- Sinkevičiūtė D. 2018: Nežinomi Lietuvos Metrikos senieji lietuvių dvikamieniai asmenvardžiai, *Baltistica* 53(1), 147–162.
- Sinkevičiūtė D. 2022: Nauji sudurtiniai vardai Lietuvos vardyne: įvairovė ir sudarymo ypatumai (XXI a. II dešimtmečio duomenimis), Agnė Navickaitė–Klišauskienė, Vytautas Rinkevičius, Daiva Sinkevičiūtė, Miguel Villanueva Svensson (red.), *Baltistikos platybėse. Bonifacui Stundžiai 70*. Vilnius, *Vilnius University Open Series*, 311–326.
- vardai.vlkk.lt* – Lietuvos piliečių vardų sąvadas.
- Zinkevičius Z. 2008: *Lietuvių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Aktualijos

Kiekvienas turim savo katekizmą

Lietuvių kalbos renginių tradicijos Šakių krašte

Mano kraštas – lyg mano namai, tai, kas tik mano, kas asmeniškai, net intymu. Ypatin-ga atrama – motinos kalba, gimtoji tarmė, jos reikšmių paslaptys ir intonacijų erdvės.

Išgirdus Maironio „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka...“, iš karto ateina mintis, kad kalbama apie Zanavykiją. Tai lyg žodžiai – ženklai. Šešupės ir Siesarties slėniai, Jotijos krantų sąžalos – vingių vingiai pro kaimus, pro sodus, pro naujagires į Nemuną teka. Tai lygumų žemė, ramių upių ir upelių kraštas, atvirų horizontų šalis. Gražišs kalbos kraštas, tokie mieli balsių pailginimai ir patrupinimai. Čia gimti reikia, kad iš mažumės tie garsai taptų gyvi. Tik klausyk pačios archajiškiausios indoeuropiečių kalbų sesutės skambesio.

Zanavykai mažiausiai nutauto – tai ryšku kalboje, būde, elgsenoje. Jie tautos pri-sikėlimo epochoje ryžosi gelbėti tautą, jos kultūrą nuo pražūtis.

Pirmiausia minėtina kunigo Antano Tatarės asmenybė. Savo lietuviška kūryba jis šiandien įvardijamas kaip pirmasis lietuvių raštijoje zanavykų šnektos atstovas. Jo raš-tai remiasi gyvąja žmonių kalba, juose daug vaizdingų posakių, patarlių.

Jonas Jablonskis, statydamas bendrinės kalbos rūmą, rėmėsi svarbiausiu argumentu: taip žmonės sako. Ir tas jo pasakymas toks pilnas. Ir kiekvienas jo žodis – toks gyvas.

Priglundę prie senosios Jablonskynės stubos Rygiškiuose, Šakių kraštą išdidžiai ga-lime vadinti lietuviško Žodžio tėviške. Tai tarsi mūsų sakralioji knyga – katekizmas, kuriame lietuvių raštijos, gramatikos, terminijos, poezijos, muzikos istorijos pradžia.

Knyga dar vaikystėje pasibeldė į daugelio mūsų pasaulį. Bene pirmasis smalsumo uostas buvo biblioteka. Ji yra gimtosios kalbos namai, kuriuose puoselėjamas kiekvieno mūsų asmeninis kalbos katekizmas, prasidedantis Martynu Mažvydu, Jonu Jablonskiu. Esame tie, kurie kalbame, tie, kurie save susikuriame kalbos pagrindu, ir tie, kuriems kalbama.

Mąstydamas apie Šakių krašto kalbos katekizmą, suvoki, kad jame – unikali tradicinė Lietuvių kalbos dienos, kasmet rengiamos štai jau penkiasdešimt metų. Jų iniciatoriai buvo kalbininkas, lietuvių lingvistinės stilistikos pradininkas Juozas Pikčilingis ir jo mokytojas Jonas Augustaitis, abu Šakių „Žiburio“ gimnazijos auklėtiniai. Kasmet Lietuvių kalbos diena vyksta vis kitoje rajono vietoje, kasmet ji skiriama iškiloms asmenybėms ir krašto kalbos turtams. Susirenka kalbininkai, gimtojo žodžio mylėtojai, puoselėtojai ir visi, kam brangi kalba.

Kas penkeri metai teikiama rajono savivaldybės įsteigta Jono Jablonskio premija. Laureatais yra tapę kalbininkai Juozas Pikčilingis (1990) ir Aldonas Pupkis (1995), mokytojai Vytautas Armonavičius (2000) ir Jonas Augustaitis (2005), kalbininkės Giedrė Čepaitienė (2010), Rima Bakšienė ir Vilija Sakalauskienė (2015), kalbininkas ir politikas Arvydas Vidžiūnas (2020).

Lietuvių kalbos dienos – tai proga auginti savo žmogiškąją vertę krašto kalbos subtilių, žmonių sielos atspindžių, istorijos, kultūros paveldo erdvėje. Kitas akcentas – itin stipri kalbos vertės pajauta, susijusi su savo paties buvimu ir tautos savastimi. Tokį požiūrį į kalbos vertę ypač ryškiai atskleidė gimtosios kalbos puoselėtojo, pedagogo, Šakių garbės piliečio Jono Augustaičio asmenybė. Šakių „Žiburio“ gimnazijos auklėtinis, mokytojas, direktorius Jonas Augustaitis visada žinojo, su kuo ir kokių kelių eina. Kalbos kultūrai jis skyrė visas jėgas. Tradicija tapo vasario viduryje stabtelėti prie jo nuveiktų darbų. 2019 m., minint Jono Augustaičio gimimo 100-metį, Šakių r. savivaldybės viešoji biblioteka įsteigė vardinę Jono Augustaičio statulėlę „Raidė A“. Ji kasmet gimtosios kalbos šventėje „Kalba – žmogaus kultūros esmė“ teikiama kraštiečiui už profesinę ir visuomeninę veiklą ugdant gimtosios kalbos raštingumą, jos mokymosi motyvacijos stiprinimą, patriotinių jausmų ir tautinės tapatybės simbolių – kalbos – puoselėjimą. Statulėlę už išskirtinę pagarbą ir atsidavimą kalbai, įkvepiantį darbštumą ir išmonę jau pelnę keturi kraštiečiai: kultūros puoselėtoja Augenija Kasparevičienė (2019), mokytoja, poetė Onutė Jasinskienė (2020), mokytoja, kraštotyrininkė Alberta Natalija Dragūnaitienė (2021), savivaldybės administracijos Bendrųjų reikalų skyriaus vyriausioji specialistė Rimutė Grušienė (2022).

Šakių viešosios bibliotekos kolektyvo, jo vadovės Kristinos Lebedžinskienės, kultūrinės veiklos vadybininkės Jurgitos Savickienės iniciatyva 2022 m. Valstybinė lietuvių kalbos komisija Šakius paskelbė Lietuvių kalbos dienų sostine. Visus sostinės renginius vienijančiu simboliu buvo pasirinktas mažiausias rašto elementas – raidė. Programa apėmė edukacinius renginius, parodas, mokinių piešinių konkursą „Raidė“, įprasminantį

lietuvišką abėcėlę, virtualias viktorinas. Buvo pasidalyta ypatingais, inovatyviais, puikiai veikiančiais vitaminais „Ka (kalba)“ ir „eS (skaitymas)“, „eS (Skorina)“ ir kt.

Buvo kviečiama rašyti *sieloraštį* „Kiekvienas turim savo katekizmą“, atveriantį santykį su ryškiausiu tautiškumo ženklu – kalba, kurioje gyvena visi tautos minčių turtai, jos tradicija, istorija, tikėjimai, papročiai ir gyvenimo dėsniai.

Kiekvienas turim savo „Katekizmą“

Kaip išgirsti Dievą, kalbantį nesuprantama kalba? Kaip atverti sielos duris gėriui, jeigu žmogus skendi tamsoje ir kasdieniuose varguose?

Todėl užgimsta Žodis – savas ir suprantamas, keliavęs iš lūpų į lūpas, kartotas iš sakyklų, pagaliau amžiams įgavęs pavidalą. Vienoje lopšio pusėje rymo Lauksargas ir Žemėpatis, kitoje, kviesdamas artyn brolius, seseris, maldą šnabžda protestantų Tėvas.

Ir ieško sau vietos lietuviškas žodis prašmatniuose dvaruose ir skurdžiose stubelėse persekiojamas, niekinamas, slepiamas, ir auga saugodamas pirmąskį skambėjimą. Kartais atrodo, kad vis dar stengiamės kuo gražiau suguldyti balsines ir sąbalsines, kad nė vienos nepamestume šimtmečių labirintuose.

Jolanta Laurinaitienė

Parengta 350 puslapių monografija „Literatūrinis Šakių kraštas“, reprezentuojanti kraštą ir suteikianti galimybę skaitytojams vertinti kultūros, istorijos įvykius, atsišleidžiančius per septynis šimtus personalijų.

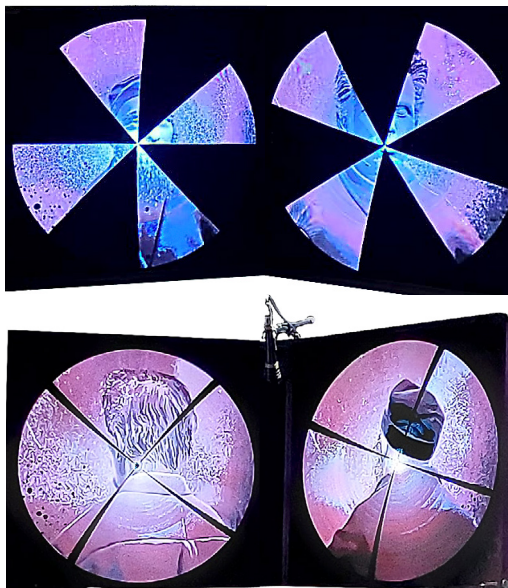
Šakių r. savivaldybės viešoji biblioteka, prisidėdama prie lietuvių kalbos populiarinimo užsienyje, bendradarbiavo su Škotijos lietuvių bendruomene.

Ugdome gimtosios kalbos raštingumą, jos mokymosi motyvacijos stiprinimą. Kasmet rugsėjo 8 d. rašomas mažasis diktantas.

Skatiname žaisti su kalba, vartoti ją laisvai, kūrybingai, nebijoti padaryti klaidų. Kalbai puoselėti skirtos Kultūros paso edukacinės programos „Skaitymo klinika lietuviškoje Šveicarijoje – Sudarge“, „Antano Tatarės pasakėčiomis po Lukšius“, „Kai gimtosios kalbos Tėvas pasisodina ant kelių“ ir kt. Ypatingo dėmesio 2023 m. Vilniaus knygų mugėje sulaukė edukacinių programų „Vytauto Tamulaičio vabalų takais“, „Aš – kūrėjas. Mano pirmasis dienoraštis“ pristatymai.

Įvairiose rajono vietose organizuojama edukacinė programa „Zanavykiškų žodžių mugė“ – būdas išryškinti šio krašto kalbos savitumus ir paskatinti jais naudotis. Svarbu, kad neišnyktų daiktų pavadinimai, vietovių vardai – tai ryšys su tėvais, su namais ir tautos istorija. Tam tikrame kontekste saikingai vartojami tarmiški kalbos elementai sakybinei ar rašytinei kalbai teikia savitų emocinių-ekspresinių atspalvių.

Atliekant kūrybines užduotis, išsiaiškinamos zanavykiškų žodžių reikšmės (*dudutis, gaidukas, mažutis, ilčiukė, mėnesėlis*), parodomi homografiniai, pavyzdžiui, *aukštas* (*didelio ūgio*) ir *aukštas* (*pastato dalis*), sužinomos ar pasikartojamos patarlės (*kad katės lotų,*

„Kudirka + Jablonskis. Atgimę hologramose“

Šakių r. savivaldybės viešoji biblioteka siekia išplėsti skaitymo skatinimo sąvoką ir peržengti jos ribas, būti įdomi, išradinga, interaktyvi, šiuolaikinio lankytojo poreikius atitinkanti ir tenkinanti įstaiga.

Šiuolaikiškai žvelgiant į regiono kultūrinę tapatybę ir jo istorines asmenybes, įgyvendintas projektas „Kudirka + Jablonskis. Atgimę hologramose“. Besikalbantys Vincas Kudirka ir Jonas Jablonskis 3D hologramose – kaip mokomoji priemonė, pasakojanti, kad raštas sukūrė tautą ir žmogų tautoje, prisidėjo prie valstybės kūrimo, – keliauja po Lietuvos kultūros ir švietimo įstaigas.

Miesto gyventojams ir svečiams sudaryta inovatyvi galimybė keliaujant pėsčiomis miestą „perskaityti“ kaip istorinį kūrinių (turgaus aikštė, bažnyčia) ar biografinę knygą (Vincos Kudirkos, Juozo Lingio asmenybės). Įrengtos granitinės plokštės,

„Įamžinti laike“

šunų nereikėtų), zanavykiški posakiai (išvaryk žiures iš kiemo, ba vaikus žnaibo), susipažįstama su krašto vietovardžiais, kilusiais iš vandenvardžių (Panóviai, Lekėčiai, Skrėnupiai, Vaitiekupiai), augalų (Braškiai, Aguškiškė, Pupiai, Žirniai), gyvūnų (Žaltynai, Kregždaščiai, Zuikinė, Gulbina), maisto produktų pavadinimų (Beduonė, Pūtriškė, Paspirgėliai, Kisieliai).

Žodis, savas ir suprantamas, keliaujantis iš lūpų į lūpas, apčiuopiamą ir išliekamą pavidalą įgauna kasmečiame (nuo 2000) informaciniame įvairiažanriame leidinyje „Šakių kalendorius“. Tradicinis 460 puslapių leidinys – it katekizmas – saugo šio krašto kūrėjų bei tyrėjų žodį ir padeda nepasiklysti šimtmečių labirintuose.

kuriose – iš bronzos lietos pėdos ir QR kodas. Nuskenavus QR kodą, pateikiama informacija, kaip laikui bėgant keitėsi pastatas ar kitas objektas, su kuriais įvykiais jis susijęs. Pėdų simbolis pasirinktas neatsitiktinai: tai ne tik tiesioginė nuoroda į objektų paiešką pėsčiomis, tačiau ir lietuvių kalbai skirtos skulptūros – bronzinės mergaitės su grindinyje įspaustomis pėdomis, tąsa.

Jau pradėtas įgyvendinti tęstinis projektas „Jamžinti laike 2“. Šakiuosė prie miesto istorijai svarbių objektų atsiras dar keturios analogiškos plokštės.

Kelionės po Šakių tąsa – projektas „Kalbantis miestas“. Jis kvies sustoti, įsiklausyti ir išgirsti mūsų krašto ir tautos šviesuolius – Nepriklausomybės Akto signatarus Joną Vailokaitį, Saliamoną Banaitį ir Justiną Staugaitį. Pagrindinė jo idėja – prisėdus ant išmaniojo suoliuko, kuriame įrengtas garsiakalbis, pasiklausyti pirmuoju asmeniu kalbančių signatarų, pasakojančių apie savo gyvenimą. Be to, suoliukai turės ir kitų šiuolaikiškų funkcijų, pavyzdžiui, galimybę įsikrauti mobiliuosius įrenginius. Pirmieji du suoliukai bus pastatyti Šakių miesto skvere (buvusi turgaus aikštė) ir Juozo Lingio parke.

Šakių r. savivaldybės viešoji biblioteka visada dėkinga mokytojams, kurių rankose didysis tautos lobis – gimtoji kalba. Nuo jų priklauso, ar vaikas pamils knygą, atras kelią į didžiuosius jos namus ir suvoks, kaip gera priglusti prie garbingos praeities, pasijusti turint nevienadienį veiklos pamatą. Tada mūsų vaikų rankose vienas kitą papildydami derės moderniausias kompiuteris ir tradicinė knyga, o mes visi, pasilypėję ant Jablonskio pečių, galėsime jaustis dideli.

LINA ERINGIENĖ

Šakių r. savivaldybės viešosios bibliotekos
Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vedėja

„Kalbantis miestas“

Mums rašo	Eta paviršutiniškumas
-----------	-----------------------

Santrumpomis, vardais ar pavadinimais *ETA*, *Eta*, *eta* įvardijama gan daug sąvokų, tačiau tikrai netinka taip vadinti ženklą ar simbolį @, dabar dažniausiai matomo elektroninio pašto adresuose (juose jis lyg tik atriboja abonento vardą nuo pašto serverio adreso: pavyzdžiui, *zibute@el.pastas.lt*), bet nuo seno vartojamo finansuose, programavimo kalbose.

ETA (baskų *Euskadi ta Askatasuna* – liet. *Baskų tėvynė ir laisvė*) – nelegali Ispanijos baskų separatistų karinė ir politinė organizacija (veikusi nuo 1959 m. iki 2018 m.; teroristiniais veiksmais siekė įkurti nepriklausomą baskų valstybę Ispanijos ir Prancūzijos baskų gyvenamose teritorijose). Apie ją ir jos veiklą daugelis esame girdėję.

ETA – angliškoji santrumpa iš *estimated (expected) time of arrival*, reiškianti numatomą (tikėtiną, apytikrą), pavyzdžiui, lėktuvo ar traukinio atvykimo laiką. Taigi keleivio gali būti paklausta: *What's your ETA?*

ETA – ilgaamžis buitinių elektros prietaisų gamintojas (Čekija). Rinkimės, pavyzdžiui, vieną iš ETA dulkių siurblių.

Eta – moterų, įvairių pasaulio vietovių, buvusios japonų neliečiamųjų kastos vardas, septintoji graikų abėcėlės raidė η ir t. t.

Tiksliuosiuose ar technikos moksluose, pavyzdžiui, fizikoje, matematikoje, fizikiniai, techniniai dydžiai, kintamieji paprastai žymimi tam tikrais vienraidžiais simboliais, o šiam tikslui labai dažnai pasitelkiamos vos ne visos graikų abėcėlės raidės. Dažniausia mažosios, nes visos jos yra savitos – ne tokios kaip aiškinamųjų tekstų raidės. Galima paminėti graikų abėcėlės raidžių vartojimą skirtingoms elementariosioms dalelėms įvardyti fizikoje, žvaigždynų šviesiausiosioms žvaigždėms pavadinti astronomijoje, virusų atmainoms įvardyti virusologijoje. Jos minimos Biblijoje. Dažniausiai vartojamos trys pirmosios graikų abėcėlės raidės α (*alfa*), β (*beta*), γ (*gama*), bet kalbant, pavyzdžiui, apie kokią pasitelkiamą teoriją, sakoma, kad tam tikri jos pagrindai yra jos *álfa* ir *omegà* – pradžia ir pabaiga. Mat α ir Ω (čia α – *álfa* mažoji, o Ω – *omegà* didžioji) yra pirmoji ir paskiausia graikų abėcėlės raidės. 24 raidžių abėcėlėje yra ir raidė *eta* – septintoji graikų abėcėlės raidė: η – *eta* mažoji, H – *eta* didžioji. Taigi bent jau tiksliuosiuose moksluose *eta* – tikrai ne ženklas @.

Studijuoti tiksliuosius mokslus – mokytis matematikos, fizikos, chemijos, rengtis mokytis šių dalykų išėjo iš mados, ir dabar galima sakyti, kad paviršutiniška galvosena lėmė visuotinę madą visai klaidingai vadinti ženklą @.

O buvo pagirtina ir galėjusi gyvuoti kažkieno pasiūlyta neutrali lietuviška *kilpelė*, bet jos jau lyg ir nebegirdėti. Pasidarbavo įpiršta klaidingoji *eta*.

Angliškai kalbančiųjų yra įtvirtinta, kad ženklas @ daugeliu atvejų visiškai atitinka ir išskirtinai bei taupiai pavaduoja žodį *at* (tariama *ēt*; angliškoji tarimo transkripcija: *æt*). Taigi @ yra tiesiog *et* ar *et* ženklas (angl. *at sign*). Visai panašiai kaip simbolis & nuo seno atitinka ir pavaduoja angliškąjį jungtuką *and* (liet. *ir*). Beje, ženklas @ dar vadinamas ir *komerciniu ēt* (*commercial at*), mat jis taupiai reiškia net posakius: *at the price of*, *at the cost of*, *at the rate of* ir pan. Prielinksnis *at* ar @ kreipia į tai, kad bus nurodoma ko nors *vieta* (*kur*, *kame*), *kryptis*, *laikas*, *būsena*, *tempas*, *sparta* ar *greitis*, *kaina*, *tarifas*, *valiutos kursas*, *infliacijos lygis* ir t. t.

Vis dėlto kitomis kalbomis vis pabandoma kurti naujadarų tam ženklui pavadinti, o matant ženkle @ lyg ir *a* raidę su neįprasta „uodega“, ženklui @ įvardyti prikurtas visokių *suvelytiųjų a*, *šuniukų*, *drambliukų*, *beždžionėlių*, *sraigelių*, *kirminų*. Bet paskui ir vėl pereinama prie angliškojo *at*. Yra siūlančių pavadinimus *ampersat* ar *asperand*. Yra pasisakančių už graikišką–lotynišką dūrinį *epinota*, atitinkantį angliškąjį *at sign*, taigi jis galėtų tapti ir universaliu @ pavadinimu.

VLKK aprobuotame leidinyje „Lietuvių kalbos rašyba. Taisyklės, komentarai, patarimai“ (2022, parengė Rasuolė Vladarskienė ir Palmira Zemlevičiūtė)¹ nurodoma taip: ženklas [@] (tariama *eta*), vartojamas elektroninio pašto adrese abonento vardui

¹ Jį galima parsisiųsti iš interneto: http://www.vlkk.lt/media/public/file/Nutarimai/Ra%C5%A1yba_2022.pdf

atskirti nuo likusios adreso dalies, rašomas be tarpų iš abiejų pusių, pavyzdžiui, *var-
denis.pavardenis@institucija.lt*.

O štai prancūzai @ ženklą jau net oficialiai įsipareigojo vadinti *arobase* [arobas], dabar verčiamą ir žodžiu *adresas* ar jo įnagininku – *adresu*. Matyti, kad prancūzai yra atidesni, jiems netiko jokie *eta*, anglybės – *at*, *at sign* ar gyvūnų pavadinimai. Tą prancūzišką giją patraukę į savas lietuviškas lankas, *arobase*, o ir patį ženklą @ el. pašto adrese galime nusakyti žodžio *adresas* įnagininku, pavyzdžiui, *zibuteadresu el.pastas.lt*

Bet vis svarbu, ar negalėtume ir visai lietuviškai. El. pašto adrese ženklas @ reiškia, kad el. pašto abonento *vardenis.pavardenis* vieta yra serveryje *institucija.lt*. Taigi ženklą @ el. pašto adrese galima įvardyti žodžiu *vieta*: *vardenis.pavardenisvieta institucija.lt*. Toks ženklo @ pavadinimas galėtų greitai prigyti, nes jį ištarti tikrai paprasta, ne sunkiau kaip ir *eta* – abiem atvejais tik du skiemenys, o į žodį *vieta* telpa ir tas klystamai numylėtas *eta*, tik kitaip sukirčiuotas – *età*. Vadinasi, ir pati *eta* epidemija galėtų padėti prigydyti *vietą*. Vis dėlto, el. pašto adresą diktuoju kitakalbiui asmeniui, ir toliau būtų priimtinausia ženklą @ įvardyti angliškai: *at* ar *at sign*, arba vietoj jų sakyti anglišką *address* (ne viena kalba bus panašiai; liet. *adresas*; turima omenyje *serverio adresas*).

STASYS ZAJANKAUSKAS

Kauno technologijos universiteto
emeritų klubas

Lietuvių kalbos dienos Vilniuje: nė dienos be patarlės

Lietuvių kalbos dienų proga Vilniaus viešojo transporto keleiviai buvo pakviesti pasidomėti smulkiąja lietuvių tautosaka. Nuo Vasario 16-osios iki Kovo 11-osios Vilniaus miesto savivaldybės iniciatyva sostinės autobusų ir troleibų reklaminiuose ekranuose skelbtos patarlės ir priežodžiai, kuriuose minimas žodis. Juk žodis – svarbiausias reikšminis kalbos vienetas, be žodžio nėra ir kalbos.

Dailininko Kastyčio Mačiūno sukurtose ekrano užsklandose, kurios per visą Lietuvių kalbos dienų laikotarpį sukosi 240 Vilniaus troleibų ir autobusų reklaminiuose ekranuose, patarlės buvo iliustruotos grafiniais vaizdais, nurodyta, kuriame krašte jos buvo užrašytos ir iš kur „suvažiavo“ į Vilnių.

Patarlėmis, apibendrinant tam tikrą patirtį, patariama, diegiamos elgesio normos, įspėjami tų normų nesilaikantys. Ši patarlių funkcija panaši į priežodžių, bet jie,

Kastyčio Mačiūno sukurta ekrano užsklanda

skirtingai nuo patarlių, nesudaro išbaigtų sakinių ir yra ne tokie savarankiški prasmės aspektu.

Pirmosios lietuviškos patarlės ir priežodžiai raštu užfiksuoti XVI a. pabaigoje Mažojoje Lietuvoje Jono Bretkūno pamokslų rinkinyje „Postilė“ (1591), Frydricho Pretorijaus vokiečių–lietuvių kalbų žodyno rankraštyje (apie 1675), Pilypo Ruigio veikale „Lietuvių kalbos kilmės, būdo ir savybių tyrinėjimas“ (1747), o žodį *patarlė* greičiausiai bus sukūręs Simonas Daukantas. Internetiniame šaltinių sąvade „Lietuvių patarlės ir priežodžiai“ tautosakos tyrėjos Dalia Zaikauskienė ir Vita Džekčioritė-Medeišienė primena, kad „iki XIX a. lietuvių raštijoje patarlės bei priežodžiai vadinti *priežodžiais*. Šis terminas pasirodė palyginti anksti: Konstantino Sirvydo žodyne „Dictionarum trium linguarum“ (1629) jis pateikiamas kaip lenkų *przysłowie* ir lotynų *proverbium* atitikmuo.“

Patarlės ir priežodžiai yra vienas gyviausių tautosakos žanrų. Juo labiau pradėta domėtis XVIII–XIX a., kai tautosaka imta vertinti kaip tautinės kultūros reiškiny. Pirmasis lietuvių patarlių ir priežodžių rinkinys „Lietuvių liaudies priežodžiai“ (*Przysłowia ludu litewskiego*) išėjo 1840 m. lenkų kalba. Jo sudarytojas – tautosakininkas, etnografas, literatūrologas Liudvikas Adomas Jucevičius.

Pagrindinės lietuvių patarlės ir priežodžiai bei duomenys apie juos sudėti į Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto sisteminės kartotekos pagrindu nuo 2000 m. leidžiamą kapitalinį leidinį „Lietuvių patarlės ir priežodžiai“. 2022 m. išėjo ketvirtasis jo tomas.

Kai kurios patarlės, patenkančios į šį leidinį, jau pasitraukusios iš gyvosios vartosenos, bet daugumą jų, patys to nė nepastebėdami, vartojame turbūt kone kasdien – apibūdindami įvairius reiškinius, norėdami pasakyti įtikinamiau, vaizdingiau. Patarlių gausu ne tik šnekamojoje kalboje ir grožinėje literatūroje, jas girdime iš ekrano, patarles pasitelkia ir mokslas, o kai reikia polemizuoti, jų griebiasi politikai. Patarlės atspindi pasaulėžiūrą, moralę, pažiūras, jose išlikę tikėjimų pėdsakų, nestinga savikritikos ir ironijos, išminties ir komizmo, aforistinių prasmų.

Patarlės įdomios ne tik turinio, bet ir formos atžvilgiu. Pasak žymiausio Lietuvos paremiologo (paremiologija – mokslas apie patarles ir priežodžius, jų genezę ir interpretacijos būdus) profesoriaus Kazio Grigo, „patarlių tekstai organizuojami pagal šiam žanrui būdingus kompozicinius dėsnius taip, kad būtų lengviau juos įsiminti ir panaudoti. Patarlė ir priežodis – tai trumpas kūrinėlis. Čia nesileidžiama plačiai vaizduoti įvykius, faktus ar reiškinius, o ieškoma apibendrinančio sprendimo taikliausiais posakiais ir vaizdais. Dėl to geroje patarlėje nėra nereikalingų žodžių, su pagrindine mintimi nesusijusių samprotavimų.“ (Patarlės ir priežodžiai, 1958, p. 25).

Minties vaizdingumui sustiprinti patarlėse pasitelkiama gausybė meninių vaizdinių priemonių – tai metaforos, epitetai, personifikacijos, hiperbolės, sinonimai, savitą funkciją jose turi tarmybės ar barbarizmai.

Patarlėse dera neišsemiamas turinys ir lakoniškumas, taiklumas. Peržvelkime dar kartą patarles, kurias per Lietuvių kalbos dienas kasdien matė Vilniaus viešojo transporto keleiviai:

Dešimt žodžių pagalvok, vieną pasakyk (Šimkaičiai, Jurbarko r.);
Geras žodis žingsniu eina, blogas skriste skrenda (Šimónys, Kūpiškio r.);
Iš mažo žodžio didelę kalbą išaudžia (Vidūklė, Rasėinių r.);
Iš žodžių Saliamonas, iš darbų – avinas (Tauragė);
Iššoksta žodis nepaikam, paslysta koja negirtam (Utena);
Kad jūsų žodelis Dievo auselėn (Gervėčiai, Ąstravo r., Gařdino sritis, Baltarusija);
Nedaryk kitam to, ko pats nenori – tai auksiniai žodžiai (Jėniškis);
Pasakytas žodis – sidabrinis, nepasakytas – auksinis (Taurāgnai, Utenė r.);
Piktas žodis vėju per pasaulį lekia (Jėniškis);
Sopulys užgis, o žodis blogas amžiais liks (Papārčiai, Kaišiadorių r.);
Taisyk žodžiui vietą kaip svečiui patalą (Dusetos, Zarasų r.);
Veizėti reik žodžiui vietos (Juodaičiai, Jurbarko r.);
Vienas vyras ne talka, vienas žodis ne kalba (Júodžionys, Pāsvalio r.);
Žengi žingsnį ir žiūrėk, sakai žodį ir galvok (Serėdžius, Jurbarko r.);
Žodis išeina pėsčias, sugrįžta raitas (Sālakas, Zarasų r.);
Žodis kaip paukštėlis išlekia ir nebesugausi (iš Kazimiero Būgos tautosakos rinkinio);
Žodis kartus smarkiau kerta kaip kumsčia (Kuršėnai, Šiaulių r.);
Žodžiu duobės neišmuši (Dusetos, Zarasų r.).

AURIKA USONIENĖ

Vilniaus m. savivaldybės vyriausioji
kalbos tvarkytoja

Pedagogo užrašai	Pokalbis apie lietuvių kalbos mokymą – žvilgsnis į dabartį ir idėjos ateičiai
-------------------------	--

Vasario 13 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje įvyko Lietuvių kalbos dienų renginys – forumas „**Kodėl reikia keisti lietuvių kalbos mokymo ideologiją?**“. Jo sumanytoja LNB vyriausioji metodininkė–tyrėja Jolanta Zabarskaitė savo „LinkedIn“ paskyroje renginį apibūdino taip: „Uždavinys – pasikeisti idėjomis ir įžvalgomis. Tikslas – sugeneruoti naujų.“

Pokalbyje dalyvavo Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) pirmininkė **Violeta Meiliūnaitė** ir šios komisijos narė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto direktoriaus pavaduotoja mokslo reikalams literatūrologė **Žydronė Kolevinskienė**, Vilniaus Pilaitės gimnazijos lituanistė, 2021–ųjų Metų mokytoja **Andželika Aleksandravičiūtė**, viena iš laisvosios mokyklos modelio „Forvardas“ kūrėjų, lietuvių kalbos mokytoja ir švietimo konsultantė **Julija Glinskė**, kalbininkas, lietuvių kalbos mokyklinių vadovėlių bendraautoris **Antanas Smetona**.

Pokalbio pradžioje **Jolanta Zabarskaitė** kvietė pašnekovus atsiriboti nuo tokiose diskusijose dažnai linksniuojamų išorės veiksnių – programų, pinigų – ir pasvarstyti, ar mūsų visuomenėje egzistuoja kalbos išmokimo, raštingumo, tekstų kūrimo ir suvokimo problema, jei taip – kokia jos priežastys, kur ir kaip su tuo susiduriama, bei pateikti idėjų – ne dėl programų ar finansavimo, bet pirmiausia dėl kalbos mokymo tikslų ir metodų.

Diskusija pradėta nuo klausimo apie mokinius: „Ar jie išleidžiami į gyvenimą pakankamai pasirengę kalbiniu požiūriu – turint omenyje ne vien raštingumą kaip taisyklių paismą, bet ir gebėjimą suprasti ar kurti tekstą?“

Pasak **Julijos Glinskės**, problema yra – tai rodo egzaminų rezultatai. Kas dešimtas šalies mokinys neišlaiko lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino. Tokia padėtis visuomenėje suvokiama kaip mokytojų darbo rezultatas. Ir visuomenė, ir mokytojai nėra juo patenkinti.

Julija Glinskė pasakojo, kad rengdama mokinius ji pirmiausia remiasi koncepcija, kurią vadina baze, arba pagrindu. Koncepcijos esmė – mokytojo pažadas visuomenei, kad mokinys, baigęs dvylika klasių, mokės tam tikrus konkrečius dalykus: „Mokėti skaityti ir suvokti, ką skaitai. Gebėti rašyti be klaidų – savo tekstą, ne diktantus. Ne tik rašyti be klaidų, bet ir aiškiai, argumentuotai dėlioti mintis raštu ir žodžiu. Tai visai atitinka brandos rašinio reikalavimus: turėti savo nuomonę, gebėti ją išdėstyti aiškiai, raiškiai ir be klaidų.“

Mokiniai tókius įgūdžius ugdomi skirtingai: vienam reikia dvylikos metų, kitam aštuonerių, trečiam gal gana ir ketverių.

Matuojant pažymiais, bazė, arba pagrindas, gali būti suvokiama kaip ketvertas, patenkinamas lygis. Be jo neįmanoma siekti aukštesnių pakopų – kalbėti apie gramatinę struktūrą, kalbos istoriją, literatūros sroves, žanrus. Labai svarbu nuoseklumas, deja, jo siekti nepadeda visa sistema.

Andželika Aleksandravičiūtė teigė, kad jai patinka, kai kalbos mokymas suvokiamas ne kaip įgūdžiai, kurių prireiks diktantams ar testams, bet plačiai. Mokytojos tikslas – kad mokiniai mokėtų kalbėti savais žodžiais, rašyti savus tekstus, išreikšti save per tekstą. Siekiant tokio tikslo savaime dera ir saviraiška, ir turtinga, taisyklinga kalba.

Antanas Smetona sakė, kad testai yra puikus žinių tikrinimo įrankis, bet kai jie paverčiami mokymo įrankiu, tai tampa didžiąja mokymo tragedija. Pasak kalbininko, mūsų vaikų nereikia *mokyti* lietuvių kalbos, nes jie ateina į mokyklą jau ją mokėdami. Reikia susitarti, ko ir kaip *mokyti* per gimtosios lietuvių kalbos pamokas. Švietimo ministerijos klaida – programose sudarytas kalbų blokas, į kurį lietuvių kalba sudėta kartu su užsienio kalbomis, nors visiškai skiriasi šių dalykų siekiai, tikslai, metodai. Kalbėtojo manymu, vienas iš tokio sprendimo padarinių – mokiniams tapo sunku

mokytis matematikos. Juk kalba pirmiausia yra sistema, o sistemai svarbu logika, analizė, sintezė. Visa tai prieinama būtent kalbos priemonėmis.

Dėl testų, ypač literatūros testų, **Žydronė Kolevinskienė** sakė, kad ilgą laiką literatūros dėstytojai buvo griežtai prieš testavimą. Tačiau testų esama visokių. Pavyzdžiui, per literatūros pamokas visiškai netinka uždarojo tipo klausimai: jie sušablonina kūrinio suvokimą, niveliuoja mąstymą. O štai atvirojo tipo klausimai kaip tik naudingi, nes leidžia mokiniams atsiverti.

Antanas Smetona svarstė, ar verta labai jaudintis dėl brandos egzamino rezultatų: „Kiek mokinių jo neišlaiko? Ir tegul neišlaiko. Juk kas nors turės griovį kasti ar kelnes siūti. Mokiniai veržiasi į brandos egzaminą, nes tai yra laiptelis į aukštąjį mokslą. O aukštasis mokslas pas mus, deja, laikomas būtinybe...“

Andželika Aleksandravičiūtė priminė, kad kalbant apie egzamino baimę reikia nepamiršti ir nuostatų, kurias vaikai perima iš tėvų ar aplinkos, emigracinių nuostatų, kurių kalbinis dėmuo toks: „O velniams man reikalinga ta lietuvių kalba?“

Žydronė Kolevinskienė abejojo požiūriu, kai raštingumo lygis matuojamas egzamino (ne)išlaikymu. Pasak jos, egzamino (ne)išlaikymą lemia susitarimas dėl vertinimo normų. Tad kalbant apie vaikų raštingumą atskaitos tašku neturėtų būti vien egzaminas.

Mokslininkei kilo klausimų ir dėl vadinamosios kalbos mokymo bazės, arba pagrindo, turinio. Tai kintamas dalykas, nes kalba keičiasi kartu su gyvenimu. Mokymo programos rengiamos dešimčiai metų. Per tokį laiko tarpą natūraliai atsiranda ir kalbos mokymo bazės pokyčių.

Diskutuotina taip pat gimtosios lietuvių kalbos ir literatūros dalyko samprata. Juk šiandien šio dalyko pamokas lanko ir mišrių šeimų, ir karo pabėgėlių iš Ukrainos vaikai.

Violetos Meiliūnaitės manymu, bijoti egzamino ir ką nors dėl jo kaltinti madinga. Priežastis paprasta – nesusitarimas, kas yra kalbos mokymo pagrindas, ko žmogui reikia, kad jis būtų laikomas raštingu piliečiu. Neapsibrėžus to pagrindo, dažnai siekiama daugiau ar net per daug, o tai kelia baimę. Žmonės neturėtų bijoti lietuvių kalbos, poreikis tobulinti savo kalbą turėtų jiems kilti natūraliai.

Andželika Aleksandravičiūtė teigė: „Kai kalbame, kad vaikai neturėtų bijoti egzamino, tai ir patiems nereikėtų juo gąsdinti vaikų.“ Pasak jos, nesunku pastebėti, kad vaikai yra įbauginti egzamino ir į mokytojo pastangas praplėsti kalbos suvokimą, atskleisti individualumą per kalbą reaguoja klausimu: o tai bus egzamine? Jie orientuojasi į egzaminą, mato dėstomą dalyką siauriau ir iš mokytojo pradeda reikalauti siauriau: duokite testą, mes įrašysime raides, jūs patikrinsite ir bus gerai. Tad esminiu klausimu mokytojui tampa sąmoningumo klausimas – kaip sužadinti vidinę motyvaciją mokytis lietuvių kalbos.

Julija Glinskė, grįždama prie pagrindo sampratos, atkreipė dėmesį į du skaitymo lygmenis. Pirmasis – techninis – gebėti perskaityti raides. Mokytoja kalbėjo, kad vos ne 80 proc. mokinių pasiekia pagrindinio ugdymo pakopą gebėdami skaityti tik techniniu lygmeniu. Kaip tai atrodo praktiškai, atskleidė pasakojimas apie pamoką, kurioje mokiniai garsiai skaitė Justino Žilinsko knygos „Mano Vilnius mano“ ištrauką. Mokytoja sustabdė juos ties sakiniu „Proskynoje aplink aukurą stovėjo kariai“: „Sustojam, ką matot? Kas yra proskyna? – Baras... Gal ne baras... – Kas tie kariai, kaip jie apsirengę? – Jie su marškinėliais ir šortais... Ne, tai futbolininkai arba krepšininkai...“ Mokiniai gebėjo perskaityti sakinį tik techniškai. Kad jiems būtų suvokiamas visas kontekstas, mokytoja turėjo tarsi sulėtintai sukti vaizdo juostą: kas yra viduramžiai, kaip tada atrodė kariai, kas yra proskyna.

Jeigu vaikui skaitoma pasaka, jis ją mato. Kai mokoma skaityti techniškai, šis gebėjimas nyksta, nes vaiko dėmesys susikaupia ne į vaizdą, o į raidę. Jam reikia prisiminti ir sujungti raides, išlaikyti jas savo psichikoje, iš tų raidžių gauti žodį ir... pamatyti. Kad susidarytų adekvatus skaitomo teksto vaizdas, reikia skaityti apie 130 žodžių per minutę greičiu. Yra tyrimų, kad tas gebėjimas nelavinamas silpsta, ir vaikų, kurie užaugo prie ekranų, jis menkesnis negu tų, kurie augo turtingoje girdimoje aplinkoje. Apie tai prirašyta straipsnių, galima kurti pagal tai skaitymo metodiką, ugdyti vaikus. Sakoma vaikams: daugiau skaitykit. Koks tikslas daugiau skaityti to, ko nesupranti?

Andželika Aleksandravičiūtė pritarė, kad mokiniai „nemato“ skaitomo teksto. Devintokai, išvesti į gamtą, prie klevo, per programėlę „iNaturalist“ ieško klevo pavadinimo. Jie nepažįsta aplinkos ir nemoka jos įvardyti. O juk kalba pirmiausia reikalinga tam, kad žmogus galėtų pažinti ir įvardyti pasaulį, pažinti ir išreikšti save.

Paradoksas, kad mokytojui tenka mokinius per kalbą pažindinti su pasauliu dažniausiai klasėje, tarp keturių sienų. O jiems reikia patiems patirti, pačiupinėti. Vienokia pažintis su kalba, kai mokytojas klasėje remiasi sužaidybiniais metodais, kitokia – kai leidžia mokiniui prisiliesti prie tikrovės, pabendrauti su žmonėmis, atstovaujančiais įvairioms profesijoms, ir pačiam pamatyti, kiek ir kokioms kalboms reikia skirtinguose kontekstuose. Tokia patirtis įtikina mokinį, kad kalba – svarbu, kad reikia ugdytis savą, originalią kalbą. Mokytoja pastebi, kad kartais mokiniai kalba ar rašo tai, ko net nesupranta. Jie tiesiog kartoja, geriausiu atveju perskaito, ką užsirašę, bet net nesuvokia, ką pristato, ir nesigilina į tai, ką pristato. Kai mokytojas sukuria sąlygas, kada reikia kalbėti savais žodžiais, mokiniai pyksta. Tik vėliau, tiesa, dažniausiai jau baigus mokyklą, mokytojui už tai padėkojama.

Neretai ir mokytojai, ir mokiniai bijo reikšti ir įvardyti emocijas, o gal net nemoka to daryti. Emocijos tarsi užrakintos, apie jas nekalbama, nors gyvenime jų daug, o kalbos ir kalbėjimo mokymas apsiriboja testais.

Antanas Smetona sakė, kad jam, kaip kalbos mokytojai, užtenka to, kad kalba egzistuoja ne kabinete, ne pasaulyje, o galvoje. Šito užtenka, kad su ja būtų galima dirbti, ją tirti, nagrinėti.

Minčiai, kad svarbu vaikams atverti pasaulį, padėti prisiliesti prie tikrovės, kurioje pilna naujų objektų, santykių, pavadinimų, naujų emocinių būsenų, pritarė **Julija Glinskė**. Ir nors diskusijos dalyviai kvietė nebijoti egzamino ir nesusitelkti vien į jį, mokytoja pabrėžė kitą aspektą: valstybė prie šio egzamino pridėjo žodį *branda*. Tai esminis žodis. Šis egzaminas – valstybės užsakymas savo piliečiams: mokiniams ir mokytojams. Bendrosios ugdymo programos ir mokyklos koncepcija prilygsta įstatymui ir mokytojas prisiima atsakomybę, kaip to bus laikomasi.

Jolanta Zabarskaitė siūlė suformuluoti konkretų paaiškinimą mokiniui, kodėl reikia mokėti skaityti, rašyti, suprasti ir kurti tekstus. Ji svarstė, ar nereikia keisti kalbos mokymo ideologijos, kitaip tariant, santykio su kalbos mokymu, ir dažniau pabrėžti, kodėl mokytis kalbos naudinga.

Pasak **Violetos Meiliūnaitės**, dabartiniame pasaulyje didžioji dalis informacijos perteikiama teksta, tad nuo teksto suvokimo labai priklauso gyvenimo kokybė.

Julijos Glinskės manymu, skaitymas ir rašymas pirmiausia reikšmingi dėl to, kad atveria duris į visa kita, į tas gyvenimo sritis, kuriose reikia intelektualinio įsitraukimo.

Antanui Smetonai atrodė nepriimtina grįsti kalbos mokymąsi naudingumu. Jo manymu, esminis dalykas – išmokyti mąstyti. Deja, dabartinė kalbos mokymo ideologija, žvelgiant į programą, grįsta kaip tik utilitarizmu.

Jolanta Zabarskaitė klausė, ar padarė įtakos kalbos mokymui tai, kad mūsų kalba atkeliavo į skaitmeninį būvį. Tyrimai rodo, kad linijinio teksto ir kompiuterinio teksto suvokimas skiriasi. Kiek į tai atsižvelgiama mokykloje?

Violeta Meiliūnaitė kalbėjo, kad skaitmeninė erdvė yra puikus dalykas, tik vaikai ten nėra anksčiau už tėvus ir mokytojus, tad ir vaikų kompetencija šioje srityje yra didesnė.

Antanas Smetona nepritarė: „Gebėjimas naudotis informacinėmis technologijomis nėra gebėjimas pažinti tiktą, instagramą ir kelis būdus, kaip *četintis*. Informacinių technologijų pagrindinis pažinimas yra gebėjimas susirasti informaciją, ją tikrinti, rūšiuoti ir žinoti, ką dar reikia sužinoti.“

Andželika Aleksandravičiūtė sakė, kad mokykloje reikia ir popierinių vadovėlių, ir šiuolaikinių technologijų. Tai įrankiai, mokantys atrasti ir rūšiuoti informaciją, aiškintis, kur tiesa, kur melas. Tik bėda, kad mokiniai tikisi, jog būtent mokytojas viską surūšiuos, pateiks, paduos.

Žydronė Kolevinskienė iškėlė problemą, kad iki šiol nesama prieigos prie kokybiškų multimodalių tekstų, nėra sukurta patogių skaitmeninių platformų, ne PDF formatų sandėliukai, bet kokybiškų platformų, kuriomis mokytojai galėtų naudotis įvairiose koncentruose.

Julija Glinskė kalbėjo, kad santykis su skaitmenine erdve priklauso nuo to, ko norima išmokyti ir kokios užduotys formuluojamos. „Forvardo“ mokykloje sukurta skaitmeninė kalbos mokymo platforma, joje pateikiama visa medžiaga, reikalinga 5–10 klasėse, su pasitikrinimo užduotimis ir jų atsakymais. Visu tuo mokinys gali naudotis savarankiškai, pasitikrinti, ko nemoka, pasikartoti.

O skaitmeninės kalbos įtaka, pasak mokytojos, neišvengiama, bet ji atveria ir naujų galimybių. Vaikai nesupranta daugybės suaugusiesiems savaime aiškių žodžių, bet jie labai gerai suvokia emociukus ir jais puikiai naudojasi. Jų emocinis raštingumas išreiškiamas vaizdais, o suaugusiesiems kyla nauja užduotis – padėti rasti žodžių tiems emociukams įvardyti.

Pokalbiui pasisukus apie žodžius ir tikrovės įvardijimą jais, **Žydronė Kolevinskienė** klausė, kaip mokyti kalbos, kai šiandieninis mokinys daugelio žodžių nežino, o **Antanas Smetona** svarstė: „Gal mes duodame skaityti visiškai ne tokius tekstus? Gal tai tekstai, kurių žodžiai jau mirę?“

Jolanta Zabarskaitė siūlė surengti atskirą pokalbį apie žodžius ir apie kūrybines užduotis, kaip atgaivinti žodžius, kurie mums atrodo mirę.

Diskusijos posūkį į leksikos mokymą ir norminimą apibendrino **Julijos Glinskės** komentaras: „Rasti *degtukų* vertą atitikmenį pajėgūs tik vienetai. Per didelis lūkestis manyti, kad kiekvienam naujam skoliniui pavyks rasti tokį pat kokybišką atitikmenį. Antra vertus, daugybei dalykų randame savų žodžių. Dabar visiems lengvai nuo liežuvio nurieta *spausdintuvas*, nors kurį laiką atrodė, kad visi vartos tik *printerį*. Vadinasi, reikia mėginti. Ne visada pavyksta, bet reikia nesustoti, mėginti, ir kur tai pavyks, bus nuostabu. Kur nepavyks – sudėti ginklus ir nekovoti kovų, kurių negalima laimėti.“

Baigdama diskusiją **Jolanta Zabarskaitė** priminė pradžioje išsiskeltą tikslą pateikti naujų idėjų, kaip šiandien mokyti lietuvių kalbos, kad to mokymo rezultatai būtų veiksmingi, ir prašė pašnekovų pasakyti po vieną konkrečią idėją.

Julija Glinskė atsakė taip: „Jei reikia rinktis vieną idėją, tai balsuočiau už diagnostiką. Jos esmė tokia: tu negali kopti ant aukštesnio laiptelio, jei nesi įveikęs žemesnio.“

Antanas Smetona išdėstė „vieną idėją su jungtuku *ir*“: „Pagaliau pasitraukti nuo Jablonskio gramatikos ir įnešti į mokyklą pastarųjų 100 metų kalbotyros pasiekimus.“

Violetos Meiliūnaitės idėja – išmokyti mokytojus žaisti kalba.

Jolantos Zabarskaitės idėja: „Kuo labiau suasmeninti kalbos mokymą ir kuo labiau jungti jį su tikrove.“

Andželika Aleksandravičiūtė teigė, kad kalba neatsiejama nuo literatūros mokymo, žinoma, jeigu literatūra dėstoma ne vikipediškai – autorių sąrašas, gimė, mirė, parašė... Kai kalba ir literatūra suvokiama kaip vienis, gilinamasi į autoriaus stilistiką, jo tekstai darosi atpažįstami ir be pavardės, per literatūrą ir kalbą ieškoma sąsajų su

kitais dalykais – juk dėstant Donelaitį galima kalbėti ir apie matematiką ar biologiją, ir su dabartimi – juk Donelaitį galima repuoti, o būrų vestuves suvaidinti internetinių pokalbių svetainėje...

Žydronė Kolevinskienė baigė dviem, kaip juokavo, labai pragmatiškais linkėjimais mokytojams. Nuo 2025 m. mokiniai, laikantys brandos egzaminą, 11 klasėje turės išlaikyti šio egzamino kalbėjimo dalį. Mokslininkė linkėjo, kad tai būtų tikras kalbėjimas, ne teksto parašymas ir išmokimas, bet tikras pokalbis. Kitas linkėjimas – kad mokyklose būtų pakankamai kompiuterių, nes atliekant vieną iš būsimo egzamino užduočių, pritaikytų iš prancūzų patirties, kiekvienam mokiniui reikės kompiuterio. Užduotis bus tokia: mokinsys, matydamas ekrane vaizdą ar multimodalų tekstą, čia pat turi reaguoti – rašyti, komentuoti, apmąstyti.

Apibendrindama diskusijos dalyvių komentarus dėl klausimo, kodėl reikia ir naudinga mokytis lietuvių kalbos, Žydronė Kolevinskienė prisiminė Elenos Bradūnaitės-Aglinskienės pasakojimą, kaip jos tėvas Kazys Bradūnas sureagavo į vaikiškus protestus prieš lietuvių kalbos mokymąsi. Jis paėmė lapą, nupiešė daug žmogeliukų ir pasakė: čia, matai, yra kinai. Apačioje nupiešė dar kelis žmogeliukus ir pasakė: o čia lietuviai. Paskui pradėjo tuos žmogeliukus braukyti: jeigu šitas kinas nesimokys kinų kalbos, ir šitas, ir šis, ir šis – kiek daug dar jų lieka. O jei iš tų trijų lietuvių du nesimokys?

Diskusijoje nuskambėję teiginiai ir klausytojų klausimai tarsi brėžė naujas būsimų diskusijų temas. Ką šiuolaikiniam žmogui veikti su tarpe ir didžiuoju „Lietuvių kalbos žodynu“? Kam apskritai šiuolaikiniam žmogui ta tarmė? Ar XXI amžiuje kalba tebėra asmens tapatybės dalis? Gal tapatybė – pasirenkamas dalykas, ir tai būdinga ne tik šiems laikams? (Čia būtina paminėti trumpą Žydronės Kolevinskienės sakinį: „Prisiminkim Kudirką – jo *pasijutau lietuvis esąs*.“) Kaip kalba padeda pažinti pasaulį ir koks tas pažinimas būna – prigimtinis ar turistinis? Kaip su anglų kalba ateina globalus mąstymas? Ką daryti, jei lietuviakalbių šeimų vaikams Lietuvoje atrodo natūralu mąstyti apie pasaulį ir reikšti mintis ne lietuvių kalba, jei jie suvokia save jau ne lietuviakalbiame pasaulyje? Ar reikia norėti visas tapatybės, savivokos ir savivertės problemas išspręsti lietuvių kalbos ir literatūros pamokose?

Klausimų, minčių, siūlyimų, prieštaravimų per tas pusantros valandos, be abejo, susikaupė visokių – ir dalyviams, ir klausytojams. Skirstantis visiems buvo aišku viena – bus dėl ko diskutuoti ir kituose forumuose.

Parengė RITA URNĖŽIŪTĖ

Teminius puslapius „Kalba, visuomenė, mokykla: naujų sąsajų ir naujų sprendimų paieškos“ remia Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

In memoriam Nijolei Kvaraciejūtei

Vasario 8 d. palydėjome į Menininkų kalnelį Antakalnio kapinėse Nijolę Kvaraciejūtę (1940–2023), vieną iškiliausių grožinės ir humanitarinės literatūros redaktorių, apdovanotą Geriausios 2022 metų redaktorės prizų, taip pat literatūros redaktorės premija „Auksinė lupa“. Tačiau apdovanojimai apie laureatę sako toli gražu ne viską...

Nijolė Kvaraciejūtė gimė 1940 m. sausio 15 d. Būžuose, mokytojo šeimoje. Jos tėvas, kaip daugelis šviesuolių pokariu, buvo nepagrįstai apskūstas ir ištremtas. Nijolė vaikystėje svajojo būti laiškinkė, atnešti namo tėčio laišką iš Sibiro. Tačiau laiško nesulaukė nei ji, nei jos dešimtmetis broliukas Mindaugas, kuris mirė apsirgęs inkstais. Netverdamas skausmu prašydavo sesės jam padainuoti. Ir Nijolė dainavo visą gyvenimą, nes tik daina galėjo numaldyti skausmą. 1960–1965 m. Vilniaus universitete Nijolė studijuoja lietuvių kalbą ir literatūrą. Baigusi studijas septynetą metų mokytojauja Būžuose. Paskui grįžta į Vilnių ir pradeda redaktorės darbą.

Ji nuveikė didelius kalbos darbus, niekada tuo nesididžiuodama, dosniai dalydama savo išmintį autoriams ir vertėjams. Malonią, gražią, elegantišką darbuotoją mena „Perгалės“ (dabartinių „Metų“), „Naujosios Romuvos“, „Gamos“ redakcijos. Nuo 1988 m. iki mirties Nijolė redaguoja meno ir literatūros almanachą „Krantai“. Redaguodama

Nijolė Kvaraciejūtė „Krantų“ redakcijoje

almanachą padėjo parengti „Krantų“ redakcijos ir kitų leidyklų išleistų knygų. Prisidėjo ugdant ne vieną rašytoją, kritiką ir vertėją. Jos profesionalumą ypač vertino Romualdas Granauskas, Algimantas Baltakis, Vaidotas Daunys, Juozas Macevičius, Onė Baliukonė, Ramutė Skučaitė, Viktorija Daujotytė, Arvydas Juozaitis ir kiti. Yra suredagavusi per pusšimtį kūrinių, išvertusi keletą grožinės literatūros knygų. Žinoma vertėja Irena Balčiūnienė savo atsiminimuose rašo: „Nijolė taip gražiai ištaisė ir suredagavo mano vertimą, kad ligi šiol paskaitinėju jos pastabas.“

Dirbdama redakcijose Nijolė tebepuoselėjo meilę dainai, nuo pat įkūrimo dainavo „Eglės“ chore, nemažai nuveikė jo labui. Vėliau susiejo savo gyvenimą su „Eglės“ vadovu, žymiu chorvedžiu Jonu Kavaliausku.

Nijolė Kvaraciejūtė – „Eglės“ choro dalyvė

Esu dėkinga likimui, kad teko susipažinti su Nijole Kvaraciejūte. Dar seniai, kai dirbo „Perгалės“ redakcijoje. Nuo tada ji redagavo mano vertimus periodikoje, ne vieną pjesę, gražiai parengė Estijai skirtą „Krantų“ almanacho numerį. Be vertimų periodikoje, suredagavo aštuonias estų rašytojų knygas ir keturias pjeses 2007-aisiais, „Vagos“ leidyklai pasiūlė išversti didžiausio estų literatūros klasiko Antono Hanseno Tamsarės (Tammsaare) epinio romano „Tiesa ir teisingumas“ pirmąją dalį. Kūrinys vertinamas kaip skvarbi užpraėjusio amžiaus gyvenimo įžvalga, kurios dėmesio centre – Estijos viensėdininko šeimos likimas. Aš nedvejodama paprašiau Nijolės redaguoti kūrinį. Ji džiaugsmingai sutiko, nors ir vertėjai, ir kalbos redaktorei tai buvo nelengvas uždavinys. Nijolė atsidėjusi tvarkė kelių šimtų puslapių romaną, išjausdama kiekvieną frazę, kiekvieną veikėjų gyvenimo vingį. Atsimenu, kaip džiaugėsi pamačiusi pūgos vaizdavime žodį *urduliuoja* ar sužinojusi, kad knygos epilogą sutiko parašyti žymiausia Tamsarės tyrėja Lenu Simisker (Leenu Siimisker). Eiliuotus tekstus Nijolė skaitydavo garsiai, mėgindama niūniuoti. Atrodė, ne redagavo, bet pati gyveno herojų džiaugsmiais ir liūdesiu. Knyga buvo išleista 2009 m. Pasaulinės literatūros bibliotekos serijoje. Tačiau kitų keturių pentalogijos dalių PLB išleisti negalėjo. Teko ilgai ieškoti leidėjų, įrodinėti, kaip mums svarbu turėti likusias knygas. Ir pagaliau nuo 2017 m. jas ėmė leisti „Krantai“ – dviejų asmenų redakcija, nepabūgusi naštos ir atsakomybės. Esu be galo dėkinga jos vadovui Helmutui Šabasevičiui ir Nijolei Kvaraciejūtei už tylų, beveik nepastebėtą spaudoje žygdarbį. Galiu drąsiai teigti, kad tik dėl Nijolės atkaklumo ir Helmuto ryžto svarbiausias estų literatūros veikalas pasiekė mūsų

skaitytojus. Baigusi redaguoti paskutinę, penktąją epo dalį, Nijolė pravirko, – buvo gaila skirtis su ilgai puoselėtu veikalu. Nubraukė ašarą ir tada, kai išėjus antrai „Tiesos ir teisingumo“ daliai žurnale „Naujasis Židinys – Aidai“ perskaitė recenziją su nepelnytu priekaištu, esą veikėjų pavardės nebuvo išverstos. Nors ligi tol verstiniuose kūriniuose pavardžių nevertėme, o šioje dalyje, su humoru piešiančioje gimnazistų gyvenimą, Nijolė kaip tik žiūrėjo, kad visur būtų vaizdingų pavardžių aiškinimai, o viena – *Kopfšneider* – buvo išversta ir išnašoje, ir aiškinimuose knygos gale. Tokia buvo Nijolė – nesidrovėdama džiaugėsi pasiekimais ir tyliai išgyveno priekaištus, tegu ir nepelnytus.

Paskutinį kartą mačiau Nijolę Lietuvos leidėjų asociacijos surengtoje „Knygos šventėje 2023“, kurioje ji vienintelė pelnė net dvejetą apdovanojimų. Išėjusi į sceną sulaukė gausių plojimų. Kai gavo sunkius metalinius prizus, pasakė: „Kokie sunkūs, nelyginant redaktoriaus darbas.“ Kukli ir kilni kaip visuomet.

Ačiū, brangi Bičiule, kad buvai, esi ir būsi savo darbuose ir mūsų širdyse!

DANUTĖ SIRIJOS GIRAITĖ

Metų žodis ir Metų posakis	2022-ųjų rinkimai baigėsi
----------------------------	---------------------------

Vasario 21 d. paaiškėjo šeštą kartą Lietuvoje surengtų Metų žodžio ir Metų posakio rinkimų rezultatai. Nuo 2022 m. pradžios rinkimų organizatoriams buvo atsiųsta 17 žodžių ir 50 posakių. Dauguma žodžių ir posakių buvo susiję su karo realijomis: Ukrainą užpuolusios Rusijos ir jos kareivių įvardijimais, gynybos priemonių pavadinimais, Lietuvos gyventojų reakcijomis į karą. Nors siūlymų ir nebuvo gausu, ypač jei lygintume su ilgaus ir spalvingais nesenų pandemijos laikų žodžių ir posakių sąrašais, dėl trumpųjų balsavimo sąrašų komisija apsisprendė nelengvai.

Sausio pradžioje komisijos sudaryti balsavimo dešimtukai buvo paskelbti portale „Alfa.lt“ ir nuo sausio 20 d. iki vasario 21 d. ten vyko balsavimas. Kaip jau įprasta, visus žodžius ir posakius komisijos nariai pasikeisdami pristatė portalo „Alfa.lt“ kandidatų tribūnoje. Per visą balsavimo mėnesį už žodžius balsuota 1967 kartus, už posakius – 1216 kartų (pernai, renkant 2021-ųjų Metų žodį ir Metų posakį, už žodžius balsuota 1536 kartus, už posakius – 1432 kartus).

Atskirai balsuodama, Metų žodį ir posakį taip pat rinko komisija.

Ir internetų, ir komisijos balsavime daugiausia balsų pelnė toks pat žodžių penketukas, tiesa, surikiuotas skirtingai.

Kad žodis *karas* gali tapti 2022-ųjų Metų žodžiu, pernai kovo pradžioje užsiminė Virginijus Gasiliūnas, kalbėdamas Lietuvių kalbos institute vykusiame baigiamajame Metų žodžio ir Metų posakio rinkimų renginyje.

Vieta	Internautų Metų žodis	Komisijos Metų žodis
1.	klaikotarpis „klaikus metas“	karas
2.	rašistai „Rusijos fašistai“	rašistai
3.	karas	bairaktaras
4.	bairaktaras „Turkijoje gaminamas bepilotis orlaivis“	klaikotarpis
5.	orkupantai „okupacinės Rusijos kareiviai Ukrainoje“	orkupantai

Žodį *klaikotarpis* baigiantis pirmajam karo mėnesiui savo feisbuko komentare pavartojo Lara Lempertienė, o jį pastebėjo ir rinkimų organizatoriams pasiūlė Aistė Pangonytė.

Naujažodį *rašistas* vasario pabaigoje Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynui atsiuntė Gita Kazlauskaitė. *Rašizmas* ir *rašistai*, kaip ir daugiau karo realijas įvardijančių žodžių, atkeliavo iš kitų kalbų, plg. anglų kalboje užfiksuotus variantus *Ruscism*, *Raschism*, *Rashysm*, *Rashizm*, *Rascism*, *Rushism*, *Rashist*, lenkų *rasyzm*, rusų *pauucm* ir kt.

Naujadarą *orkupantas* (iš *orkas* ir *okupantas*) pirmoji pavartojo Aldona Kruševičiūtė.

Žodis *bairaktaras* balsavimo sąraše atsirado komisijai aptariant vadinamuosius ilguosius žodžių ir posakių sąrašus, ypač matant, koks naujų posakių srautas pasipylė vykstant bairaktaro pirkimo akcijai.

Internautų ir komisijos išrinktuose Metų posakių penketukuose sutapo tik trys posakiai.

Vieta	Internautų Metų posakis	Komisijos Metų posakis
1.	Pasiųsti laivo kryptimi / paskui laivą (iš posakio <i>Русский военный корабль, иди на***</i> atsiradusi eufemistiška frazė)	Слава Україні! / Šlovė Ukrainai!
2.	Слава Україні! / Šlovė Ukrainai! (2022 m. visuotinai paplitęs šūkis)	Pasiųsti laivo kryptimi / paskui laivą
3.	Ir tai, kad jūs šiuo metu galite man švilpti, irgi yra iškovotos Laisvės dalis (apie demokratiją Lietuvoje)	Jei gali nupirkti bairaktarą tuoj, niekad nesakyk: rytoj (apie bairaktaro pirkimo akciją)
4.	Sofos ekspertai (kas dalija patarimus, patys nieko neveikdami)	Mokame mes, lietuviai, mėtyti apvalius daiktus (apie Lietuvos disko metikų pergales)
5.	Dviejų greičių Lietuva (apie skirtingą gyventojų pajamų lygį)	Sofos ekspertai

Tarp balsavimo nugalėtojų pateko du Virginijaus Gasiliūno pasiūlyti posakiai: šūkis *Слава Україні! / Šlovė Ukrainai!* ir Ingridos Šimonytės atkirtis Sausio 13-osios minėjimo triukšmadariams: *Ir tai, kad jūs šiuo metu galite man švilpti, irgi yra iškovotos Laisvės dalis.*

Posakį *Jei gali nupirkti bairaktarą tuoj, niekad nesakyk: rytoj feisbuko komentaruose paminėjo Aldona Kruševičiūtė.*

Frazė *Mokame mes, lietuviai, mėtyti apvalius daiktus* – vienas iš nedaugelio su karu nesusijusių posakių. Šiais žodžiais Virgilijus Alekna pakomentavo Lietuvos disko metikų rezultatus pasaulio čempionate. Pernai mūsų disko metikai, ypač Mykolas Alekna, džiugino rezultatais. Liepą Judžine (JAV) surengtame lengvosios atletikos pasaulio čempionate pirmą kartą ant apdovanojimų pakyls kopė du Lietuvos disko metikai: sidabro medalį iškovojęs Mykolas Alekna ir bronzos medalį – Andrius Gudžius. Iki šiol du Lietuvos disko metikai ant apdovanojimų pakyls greta buvo sustoję tik 1986 m. Štutgarte vykusiame Europos čempionate: tada aukso medalį pelnė Romas Ubartas, bronzą – Vaclovas Kidėkas. Beje, pernai Mykolas Alekna parvežė ir aukso medalį iš Miunchene surengto Europos čempionato.

Posakis *Sofos ekspertai* buvo pavartotas Domo Boguševičiaus komentare portale www.lrt.lt.

Frazė *Dviejų greičių Lietuva* į balsavimo dešimtukus atkeliavo iš Arūno Vizicko komentaro portale www.lrytas.lt.

Posakis *Pasiųsti laivo kryptimi / paskui laivą* atsirado iš karo pradžioje nuskambėjusios rusiškos frazės, kuria Gyvačių salos gynėjas Romanas Hrybovas atsikirtu rusų karinio kreiserio „Moskva“ įsakymui pasiduoti. Posakiu liepiama pasišalinti, sykiu linkint nesėkmės. Gyvačių salos gynėjo linkėjimas išsipildė: kreiseris „Moskva“, Rusijos karinio laivyno pasididžiavimas, kovo viduryje nuskendo Juodojoje jūroje. Iš pradžių vartotas ir kartotas kaip citata, ilgainiui šis posakis lietuvių kalboje sulaukė perdirbinių, suprantamų ir be vulgaraus žodžio, ir be aiškinimų, kad tai Rusijos karo laivas. Jau pasibaigus rinkimams užfiksuota naujų variantų: *pasiųsti laiviop, tegu eina palaiviui*.

Apibendrinamajame rinkimų renginyje, kovo 8 d. surengtame Lietuvių kalbos institute, šios mokslo įstaigos vadovė Albina Aukšoriūtė kvietė plėtoti ir tęsti rinkimų idėją, portalą „Alfa.lt“ vyriausiasis redaktorius Ovidijus Lukošius kalbėjo apie rinkimus kaip apie progą žurnalistams ir visuomenei kitaip pažvelgti į kalbą, o Laimantas

Jonušys ir Virginijus Gasiliūnas svarstė, kaip patobulinti komisijos darbą. Komisijos narės Agnės Aleksaitės parengta 2017–2022 m. rinkimų apžvalga priminė svarbiausias rinkimų detales.

Neabejotinai 2022-ųjų metų ženklas buvo žodis *karas* – net ir nepasakytas, bet vi-suotinai jaučiamas, kaip Giedrės Kazlauskaitės eilėraščio „Dviračio rikša“ (Metai, 2023, nr. 2, p. 14) fragmente, kurį perskaitė Virginijus Gasiliūnas:

*tą pavasarį kai visose vitrinose buvo iškabinti mėlyni ir geltoni drabužiai o
kapinėse uždengė stelas ir kareivių su šautuvais stovylos svaiginamai žydėjo
alyvos sangvininė katė ant palangės bandė imituoti jaukumo įspūdį dangumi
praskriejo du JAV naikintuvai demonstruodami kad NATO mus gins bet visi
taip išsigando kad susigūžė ir puolė į bunkerius pamiršę jog vienkąrt mus
šiaip ar taip išjungs ir nebenorėsime šito gyvenimo*

Užvertęs eilėraščio puslapį, Virginijus Gasiliūnas linkėjo, kad prasidėjusių 2023-ųjų metų žodis būtų koks tik nori, bet ne *karas*, – tebūnie tai kad ir *alyvos*...

RITA URNĖŽIŪTĖ

Svetur	Kitoks kalbėjimas apie karą: Julijos Latyninos laidose vartojama leksika
--------	---

2022 m. vasario 24 d. Rusijos pradėtą karą Ukrainoje, kurį oficialioji Rusijos žinia-sklaida vadina *karine operacija*, *specialiąja operacija* ir panašiai, palaiko toli gražu ne visi rusai. Tiems, kurie gyvena Rusijos Federacijoje, vartoti žodį *karas* draudžiama, užtat tai laisvai daro rusų demokratinių jėgų atstovai, opozicionieriai, gyvenantys už šios šalies ribų. Tarp jų yra ir žurnalistė, rašytoja, filologijos mokslų daktarė Julija Latynina, 2017 m. išvykusi iš Rusijos dėl fizinės grėsmės gyvybei ir turtui. Anksčiau dirbusi korespondente ir laidų vedėja įvairiose Rusijos žiniasklaidos priemonėse, nuo 2018 m. ji turi savo kanalą *Latynina.tv*, kuriuo „YouTube“ platformoje keletą kartų per savaitę transliuoja autorines laidas įvairiomis aktualiomis temomis. Be to, Julija Latynina nuotoliniu būdu dalyvauja ir kitų žurnalistų laidose, užduoda klausimų ar atsako į jai užduodamus klausimus. Visos laidos prieinamos čia: <https://www.youtube.com/@yulialatynina71/videos>.

Pirmą kartą Latyninos laidos „YouTube“ platformoje klausiausi 2022 m. kovo 1 d., t. y. praėjus mažiau nei savaitei nuo Rusijos įsiveržimo į Ukrainą. Dėmesį patraukė laidos užsklandoje (anonse) matomas žodis *бруйнецы* (žr. 1 pav.), o išklausius visą laidą į atmintį įstrigo ne tik šis, bet dar keli vaizdingi pavyzdžiai – metaforos,

buvo skirta Rusijoje 2022 m. rugsėjo 21 d. prasidėjusiai dalinei mobilizacijai. Laidą veda Latynina, o joje dalyvauja Rusijos verslininkas, ekonomistas, radijo laidų vedėjas, vaizdo tinklaraštininkas, visuomenės veikėjas Dmitrijus Potapenko. Šios laidos užsklandoje yra žodis *мобилизую*¹, kurio daryba panaši, kaip pirmos paminėtos laidos užsklandos žodžio *блицпесец*. Trečia čia apžvelgiama yra 2023 m. sausio 7 d. laida, susijusi su Vladimiro Putino per stačiatikių Kalėdas, 2023 m. sausio 6 d., paskelbtomis paliaubomis, kurių nebuvo. Tai rodo ir laidos užsklanda (žr. 2 pav.), kurią vėl puošia naujos kūrybos žodis, laikytinas kontaminaciniu dūriniu: *лицемерие* < *лицемерие* „veidmainystė“ + *перемерие* „paliaubos“. Straipsnyje pavyzdžiai iš šių trijų laidų pažymėti numeriais nuo 1 iki 3 pagal chronologiją: (1) – 2022 m. kovo 1 d., (2) – 2022 m. rugsėjo 26 d., (3) – 2023 m. sausio 7 d.

Straipsnyje aptariama leksika yra Latyninos vartojama, bet nėra žinoma, ar konkrečių žodžių ar posakių autorė irgi yra ji. Kadangi internetu viskas plinta labai greit ir plačiai (pavyzdžiui, tą pačią 2022 m. rugsėjo 26-ąją žodis *мобилизес* internete randamas ir Latyninos laidoje, ir lietuviškai parašytame straipsnyje), čia nebus kalbama net apie okazinių, akivaizdžiai tik dėl konkrečių įvykių atsiradusių, naujadarų autorystę.

palyginimai, anksčiau negirdėti žodžiai. Nuo tada pradėjau stebėti kanalą *Latynina.tv* ir klausytis konkrečių laidų, pamąčiusi jų pavadinimuose (užsklandose) okazinių naujadarų – naujų žodžių, metaforų ar perdirbinių.

Šiame straipsnyje pateikta tik trijose Latyninos laidos, skirtose kertiniams su Rusijos pradėtu karu Ukrainoje susijusiems įvykiams, pavartotos, labiausiai išiminius leksikos trumpa apžvalga. Pirmą iš jų – minėtoji 2022 m. kovo 1 d. laida. Joje daugiausia kalbama apie patį karą, Charkivo miesto gyvenamųjų rajonų bombardavimą bei kaip šie įvykiai paveiks Rusiją ir jos gyventojus. Antra pasirinkta 2022 m. rugsėjo 26 d. laida

¹ Laidos anotacijoje esama žodžių *могилизую* ir *за могилизированных* (kontaminacijos ar fonetinės deformacijos būdu sukurtų darinų, susijusių su žodžiais *мобилизация* ir *могила* „kapas“ (plačiau apie tai žr. Urnėžiūtė 2022: 17; Liepa, Liparte 2023: 218–219), tačiau į šio straipsnio medžiagą jie neįtraukti, kadangi Latynina laidoje jų neištarė. Čia apžvelgiama tik šios žurnalistės vartota leksika.

Latyninos kalbą galima apibūdinti kaip ganėtinai kandžią, tiesmuką, ironišką ir sarkastišką, kupiną įvairių metaforų, aliuzijų, paralelių, ekspresyvių epitetų, joje pasitaiko ir vienas kitas eufemizmas bei kalbos žaismas, tačiau nevartojami necenzūriniai (nešvankūs) žodžiai. Nors ir ukrainiečių žurnalisto Aleksejaus Gomono vedamoje laidoje² į klausimą, kokiais žodžiais ji apibūdins 2022-uosius, prisimindama juos po dešimties metų, Latynina atsakė labai lakoniškai: *бранными* (t. y. keiksmazodžiais), reikia pabrėžti, kad kaip tik tokių žodžių ji viešai neištaria. Tose laidose, kurias teko girdėti, žurnalistė nevartoja net populiaraus disfemizmo *Putleris* (kuris įtrauktas į LKND kaip niekinamąjį ekspresinį atspalvį turintis kontaminacinis darinys iš pavardžių *Putinas* + *Hitleris*). Galbūt tai yra dėl kalbos (politinio) korektiškumo, o gal dėl Latyninos nuomonės. Karo Ukrainoje pradžioje, kai vasario 24-oji būdavo gretinama su birželio 22-ąja (Vokietijos įsiveržimu į SSRS 1941 m. birželio 22 d.), o Putinas – su Hitleriu, žurnalistė pabrėžė: *Я ни в коем случае не сравниваю нынешний режим с Гитлером, Гитлер ведь не брал откатов*. „Jokiu būdu nelyginu dabartinio režimo su Hitleriu, juk Hitleris neėmė *otkatų*“³ (1). Taip pat girdėtose laidose Latynina nevartoja mobilizuotųjų asmenų pavadinimų – žargonų *мобику* ir *чмобику* (apie juos plačiau žr. Urnėžiūtė 2022: 17; Liepa, Liparte 2023: 224).

Iš visų trijų laidų išrinkti tik labiausiai įsiminę (įdomiausi, vaizdingiausi) pavyzdžiai. Jie suskirstyti į kelias grupes:

1. Naujos darybos okaziniai žodžiai (vediniai, dūriniai, fonetinės deformacijos pavyzdžiai).
2. Metaforos (apibūdinančios žmones, techniką).
3. Aliuzijos į sovietų laikų animacinius ir vaidybinius filmus.

Okaziniai naujadarai

Galima skirti kelias okazinių naujadarų darybines grupes.

Latyninos laidose pastebėta pavienių okazinių vedinių. Tai daiktavardiniai vediniai iš kitų daiktavardžių, padaryti pagal kitų vedinių modelį, pavyzdžiui, *депутинизация* „deputinizacija“ kaip reakcija į Kremliaus paskelbtą *денацификацію*: *У меня теперь есть надежда, что вместо денацификации Украины наступит депутинизация России*. „Dabar turiu vilties, kad vietoj Ukrainos denacifikacijos prasidės Rusijos deputinizacija“ (1) (plačiau žr. Liepa, Liparte 2023: 218).

Iš okazinių dūrinių pirmiausia minėtini kontaminaciniai dūriniai iš dviejų Latyninos laidų užsklandų: *блицнесеу* ir *мобилизеу*. Jų abiejų antras komponentas yra vienodas: žodžio *несеу* „arktinė lapė“ homonimas „nesėkmė, visko pabaiga“ (kaip

² 2023 m. sausio 9 d. laida prieinama čia: <https://www.youtube.com/watch?v=ZZKGN6Bouxg>

³ Žargonų *otkatas* įtraukta ir į LKND, paaiškinta, kad tai „neteisėtai įgyto turto ar pelno dalis, atiduodama už nelegalias paslaugas, padedančias to turto įgyti“.

nešvankaus, panašiai skambančio žodžio eufemizmas). Tai, kad Latyninos vartojamuose dūriniuose turimas omenyje būtent minėtasis homonimas, rodo sakiniai su šiais žodžiais: *Было ясно, что план блицкрига провалился, и вместо блицкрига получилась **блицпесеца***. „Buvo aišku, kad žaibiško karo planas žlugo, ir vietoj žaibiško karo išėjo žaibiška nesėkmė“ (1); *Одна же из причин, почему сейчас всеобщая мобилизация, ну, частичная мобилизация случилась, **мобилизец** случился...* „Viena iš priežasčių, kodėl dabar įvyko visuotinė mobilizacija, na, dalinė mobilizacija, mobilizacijos nesėkmė...“ (2).

Kiti okaziniai naujažodžiai gali būti traktuojami dvejopai: kaip kontaminaciniai dūriniai iš dviejų leksemų dalių, arba kaip žodžio perdirbiniai pasitelkus vieną iš fonetinės deformacijos rūšių – pakeičiant žodyje vieną raidę kokia nors kita raide (dėl to keičiasi žodžio fonetinis pavidalas⁴), pavyzdžiui, *лицемИрие < лицемерие* „veidmainystė“ ir *перемurie* „paliaubos“ (3).

Fonetinės deformacijos pavyzdys yra ir vienas Latyninos itin mėgstamų žodžių *вундервафля* (padėmeniui „stebuklingas vaflis“) < vok. *Wunderwaffe* „stebuklingas ginklas“. Pirmoje iš apžvelgtų laidų ji sakė: *Когда Путин нам рассказывал [...] про гиперзвуковые **вундервафли**, [...] я ржала в голос*. „Kai Putinas mums pasakojo [...] apie viršgarsinius vundervaflius, [...] aš garsiai žvengiau“ (1), o kitoje laidoje pašaipiai pavartojo ir reikšmę sustiprinančiais komponentais išplėtotą variantą: *когда у вас супер-пупер-мега-вундервафля* „kai turite super-duper-mega-vundervafli“ (3).⁵

Metaforos

Galima teigti, kad Latyninos retorikai būdingiausios dvi metaforų grupės. Sąlygiškai jas būtų galima apibūdinti taip: žmonės – menkavertė žaliava ir technika – gyvos būtybės.

Žurnalistė vartoja tradicinę su karu ir jame priverstinai dalyvaujančiais asmenimis susijusią žaliavos metaforą *patrankų mėsa* (jos autoriumi laikomas prancūzų poetas Fransua René de Šatobrianas (François René de Chateaubriand), 1814 m. parašęs, kad Napoleono valdžios šaukiamus į kariuomenę vyrus imta vadinti žaliava bei patrankų mėsa), ją perdirba ir įvairiai plėtoja. Karo pradžioje Latynina žuvusiųjų apibūdino taip: *[...] которая постит видео разбитой техники, [...] обгорелых*

⁴ Apie fonetinę deformaciją kaip vieną iš žaidimo kalba (latv. *valodas spēle*) atmainų latvių šnekamojoje kalboje, neretai vartojamą siekiant pasakyti neįprasčiau, juokingiau, žr. Ernstsone 1997: 86–87.

⁵ Šis nacistinės Vokietijos ideologų vartoto termino perdirbinys nėra Latyninos sugalvotas. Internetuose aptiktas daugiau nei 10 metų senumo pavyzdys lietuvių kalba Jono Matuzos straipsnyje prieš 2012 m. Seimo rinkimus: „O gal naujieji politiniai pajėgumai išdrįstų kvestionuoti, pvz., valiutų valdybos modelį? Juk kas, tiesiai šviesiai kalbant, tai per vundervaflius?“ (<https://alkas.lt/2012/08/28/j-matuza-einsteino-patarimas-lietuvos-rinkejams/>). Paaiškėjo, kad neva moderni karinė technika seniai ir rusiškai, ir vokiškai, ir angliškai vadinama ironišku žodžiu *Wunderwaffel*, žr.: neolurk.org/wiki/Вундервафля.

трупов – **шашлыка по-путински** „[...] kas skelbia vaizdo įrašus apie sudaužytą techniką, [...] apdegusius lavonus – putinišką šašlyką“ (1). Kalbėdama apie mobilizaciją maždaug po pusės metų, ji ne tik vartojo metaforą *patrankų mėsa*, bet atsiliepdama į Potapenkos ištartą žodį *utilizacija* (jis DLKŽ aiškinamas kaip „atliekų naudojimas“), Latynina klausė: *а если их гонят на утилизацию, то зачем?* „o jeigu juos varo utilizuoti, tai kam?“ (2). Trečioje iš čia apžvelgiamų laidų, karui Ukrainoje besitęsiant jau daugiau nei 10 mėnesių, milžinišką rusų karių aukų skaičių ir beprasmiškumą Latynina pabrėžė tokiais pasakymais: **кидать людей в мясорубку, не считаясь с потерями** „mesti žmones į mėsmalę, neatsižvelgiant į nuostolius“ (3); *Даже не армия, а „Вагнер“ расходует тысячи эзков [...] под Бахмутом. [...] кладутся тысячи и тысячи эзков.* „Net ne kariuomenė, o „Wagner“⁶ išseikvoja tūkstančius kalinių [...] prie Bachmuto. [...] Metami tūkstančių tūkstančiai kalinių“ (3). Atkreiptinas dėmesys į šiuose pasakymuose vartojamus paryškintus veiksmažodžius, kurie žymi veiksmus su žmonėmis kaip pasyviais objektais, net vienetais neskaiciuojamais, o laikomais mase: *varyti, išseikvoti, mesti* ir pan.

O štai apie techniką (transporto priemones, ginklus) kartais kalbėta taip, lyg jie būtų gyvi padarai, turėtų žmonių ar gyvūnų kūno dalis. Pavyzdžiui, apie JAV karinius laivus buvo pasakyta: *что они все поднимают лапки вверх и просят перемирия* „kad jie visi pakels letenėles aukštyr ir paprašys paliaubų“ (3), o apie Rusijos lėktuvnešio „Admiral Kuznecov“ remonto metu Murmanske 2018 m. įvykusį incidentą: *Кузя получил по башке краном балкой, что избавило его от участи крейсера „Москва“.* „Kuzia“ gavo per makaulę sijiniu kranu, o tai išgelbėjo jį nuo kreiserio „Moskva“ likimo“ (3).

Net dviejose iš apžvelgtų laidų įvairi skraidanti karo įranga (kurios galingumu ar net buvimu žurnalistė abejoja, neretai vadindama ją jau minėtais *vundervafliais*) lyginama su angelais, pavyzdžiui: *И вообще: все вот эти летающие по небу технические изделия – они играют ту же роль, что в христианской мифологии играют архангелы, которые явятся в мир в день страшного суда и будут сражаться на стороне правых сил. И которых все увидят только в день страшного суда.* „Ir apskritai: visi šie dangumi skraidantys techniniai gaminiai – jie vaidina tą patį vaidmenį, kaip krikščionių mitologijoje vaidina archangelai, kurie pasirodys pasaulyje Paskutiniojo teismo dieną ir kovos teisingų jėgų pusėje. Ir kuriuos visi išvys tik Paskutiniojo teismo dieną“ (3). Kaip rodo šis pavyzdys, panašumas grindžiamas dviem aspektais: ateis į pagalbą, kai bus lemiamas mūšis, iki tol niekas jų nematys.

Personifikuojami ne tik konkretūs daiktai, bet ir abstrakčios sąvokos, pavyzdžiui, *весь мир тоже просыпается и понимает, что свобода слишком рано собралась на пенсию, демократия слишком рано собралась на пенсию* „visas pasaulis taip pat bunda ir suvokia, kad laisvė per anksti susiruošė į pensiją, demokratija per anksti susiruošė į pensiją“ (3).

⁶ „Wagner“ – Rusijos privati karinė bendrovė.

Aliuzijos

Latynina kartais vartoja ir aliuzijas – posakius iš kūrinių, kurie, jos nuomone, klausytojams yra gerai žinomi, todėl žurnalistė jų neaiškina.

Ko gero, žmonių kartai, kuri vaikystėje yra mačiusi Sovietų Sąjungoje populiarių penkių serijų animacinį filmą „Mauglis“ (1967–1971 m., Radjardo Kiplingo „Džiunglių knygos“ motyvais), geriausiai suprantamas Latyninos pavartotas posakis: *Потому что Акела промахнулся, потому что Акела такого позора, скорее всего, не переживет*. „Nes Akela nepataikė, nes Akela tokios gėdos tikriausiai neištvers“ (3). Akela – tai senas vilkas, vilkų gaujos vadas, kuris medžioklėje nebesugavo grobio ir pagal gaujos įstatymą turėjo būti nužudytas. Ši aliuzija pavartota kalbant apie Putiną.⁷

Lengviau suprantama kita aliuzija, kurioje kalbama apie Rusijos ir visos tautos ateitį. Joje minimas geriau žinomo personažo – įvairių neįtikėtinų istorijų pasakojimais pasižymėjusio barono Miunhauzeno – vardas: *Понятно, что в отличии от нацистской Германии Россия не будет оккупирована и, соответственно, вытягивать из бо-лота самых себя придется как барону Мюнхгаузену, самых себя за волосы*. „Aišku, kad, kitaip nei nacių Vokietija, Rusija nebus okupuota ir, vadinasi, ištraukti iš pelkės patiems save reikės kaip baronui Miunhauzenui, patiems save už plaukų“ (3). Ko gero, ši aliuzija sietina su sovietmečiu sukurtu vaidybiniu filmu *Тот самый Мюнхгаузен* „Tas pats Miunhauzenas“ (1979), o ne su pačia knyga apie minėtą asmenį.

Tai tik keletas labiausiai įsiminusių leksikos pavyzdžių iš vos trijų tarp daugelio mano girdėtų Julijos Latyninos autorinių laidų. Kaip jau minėta, šios žurnalistės kalba tikrai spalvinga, joje nestinga ir kitų ekspresyviųjų kalbos priemonių: ryškių epitetų, palyginimų, pasitaiko ir eufemizmų, kalbos žaismo atvejų, – viename nedideliame straipsnyje visko išvardyti neįmanoma.

Literatūra

Ernstsone V. 1997: Valodas spēle latviešu sarunvalodā funkcionālā aspektā, *Linguistica Lettica* 1. Rīga: Latviešu valodas institūts, 76–99.

Liepa D., Liparte E. 2023: Covid-19 pandemija ir karas Ukrainoje: eufemizmų ir disfemizmų vartojimas viešajame diskurse latvių, lietuvių ir rusų kalbose, *Bendrinė kalba* 95, 200–233, prieiga internete: <https://journals.lki.lt/bendrinekalba/article/view/2213/2326>

LKND – *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas*.

Urnėžiūtė R. 2022: Kas pasiūlyta iki spalio vidurio? – *Gimtoji kalba* 10, 17–21.

EVIIJA LIPARTĖ

⁷Visos filmo serijos rusų kalba prieinamos: <https://www.youtube.com/watch?v=EARPtqdwOE> (aptartas epizodas yra 3-oje serijoje). Beje, lietuviškai įgarsintame filme (<https://www.youtube.com/watch?v=Q-DRKeLRaBM>) ši kelis kartus pasakoma frazė išversta dvejopai: „Akela nieko nepagavo“ ir „Akela nesugavo grobio“. Abu lietuviški variantai, kurie gerai apibūdina konkrečią situaciją filme, nelabai tinkami Latyninos laidos kontekste, tad šiame straipsnyje verčiant pavyzdį pasirinkta veiksmažodžio *промахнуться* reikšmė „nepataikyti (į ką nors šaunant, metant ir pan.)“.

Kronika

Lietuvių kalbos draugijoje

Sausio 24 d. **Šiaulių** turizmo centre įvyko straipsnių rinkinio „Gimtoji kalba mokykloje X“ sutiktuvsė – Baltų centro 20-mečiui ir Lietuvių kalbos dienoms skirtas renginys. Į jį rinkosi nuo 2012 m. Šiauliuose rengtų konferencijų „Gimtoji kalba mokykloje“ dalyviai, rinkinio straipsnių autoriai, recenzentai. Renginį vedė LKD valdybos pirmininkė Genovaitė Kačiuškienė. Konferencijos sumanytoja, LKD tarybos pirmininkė Ona Laima Gudžinevičiūtė pateikė trumpą vienuolikos konferencijų statistiką: 251 pranešėjas, dešimt straipsnių rinkinių, juose 119 straipsnių, juos parašė 148 autoriai. Konferencija buvo išskirtinė tuo, kad joje pranešimus skaitydavo ir mokslininkai, ir mokytojai, ir mokiniai. Apie konferencijos ir ją lydėjusio rinkinio tradicijas ir vertę kalbėjo Kazimieras Župerka ir Jurgita Macienė, paskutinio rinkinio recenzentė ir ankstesnių konferencijų dalyvė Gitana Trinkaitė, rinkinio redaktorius Algirdas Malakauskas, konferenciją jau nauju pavadinimu „Lituanistika mokykloje“ tęsiančio organizacinio komiteto pirmininkė Rūta Kazlauskaitė.

Vasario 14 d. **Utenos** kolegijos bibliotekoje vyko renginys „Mano kraštas: žmonės, kalba, kultūra“, skirtas Aukštaitijos metams, Lietuvių kalbos dienoms ir Vasario 16-ajai. Renginyje pristatyta leidinių apie Aukštaitijos kraštą ekspozicija, LKD Utenos grupės pirmininkė Rima Žarskutė kalbėjo apie lietuvių kalbos įdomybes ir vertę, lektorė Ingrida Kepalaitė skaitė aukštaičių vyžuoniškių tarme parašytas eiles, skambėjo liaudies instrumentų ansamblio „UT“ atliekamos melodijos.

Tarptautinę gimtosios kalbos dieną paminėjo ir Utenos kolegijoje besimokantys ukrainiečiai. Kartu su dėstytoja Rima Žarskute studentai ieškojo lietuvių ir ukrainiečių kalbų sąsajų, kalbėjo, kodėl kiekvienai tautai svarbu išsaugoti gimtąją kalbą.

Vasario 17 d. **Kėdainių** r. savivaldybės Mikalojaus Daukšos viešoji biblioteka ir LKD Kėdainių Mikalojaus Daukšos skyrius pakvietė į kalbininko Antano Smetonos paskaitą „Kalbinė agresija ir žodžio laisvė“.

Kovo 3 d. šioje bibliotekoje įvyko kitas bendras su LKD renginys – kalbininkės Jolantos Zabarskaitės paskaita – knygos „Kaip kalba gamina prasmę“ sutiktuvsė.

Vasario 20 d. LKD **Kuršėnų** skyriaus nariai kartu su Šiaulių r. savivaldybės Vytauto

Vitkausko viešąja biblioteka, Kuršėnų Lauryno Ivinskio gimnazija surengė kalbininko Vytauto Vitkausko atminimo rytmetį. Jis prasidėjo Kuršėnų senosiose kapinėse gimnazistų atliekama literatūrine kompozicija. Pagerbę garsiojo žodynininko atminimą prie kapo, kalbos mylėtojai rinkosi bibliotekos Šviesuolių erdvėje, kur eksponuojami kalbininko ir kitų kraštiečių dovanoti daiktai, knygos, nuotraukos. Visi buvo pakviesti įsitraukti į interaktyvų žaidimą – viktoriną.

Bibliotekos renginių salėje vyko prisiminimų rytmetys „Jis gyvas mūsų širdyse“. Įdomių, gyvų istorijų papasakojo LKD valdybos pirmininkė Genovaitė Kačiuškienė ir Kuršėnų skyriaus nariai: Sigita Lukienė, Raimonda Rumbinaitė, Rima Baškienė, Ada Grakauskienė, nepamirštamų vaikystės epizodų – Vytauto Vitkausko brolis Algis Vitkauskas. Režisierius Zenonas Gestautas, vedęs kultūrinius renginius Kuršėnuose, kuriuose labai dažnai dalyvau-davo ir Vytautas Vitkauskas, papasakojo apie jam suteiktus rimtus ir žaismingus patarimus. Karolina Kulevičienė surengė viktoriną pagal kalbininko sudarytą „Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodyną“. Ši renginio dalis sukėlė daug smagių emocijų ir suvienijo jaunuosius ir vyresnius dalyvius. (VIDA RAGAUSKIENĖ)

Panevėžyje veikiantis komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, vadovaujamas LKD narės Lionės Lapinskienės, pradėjo leisti knygų seriją „Kultū-

ros studijos Panevėžyje“. Pirmosios dvi serijos knygos skirtos kalbininkams Jonui Jablonskiui ir Petrui Būtėnui. Naujoji serija vasario 22 d. pristatyta

Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje, kovo 9 d. – Pėsvalio r. savivaldybės Mariaus Katiškio viešojoje bibliotekoje.

Dokumentai

Patvirtinta

Lietuvių kalbos draugijos valdybos posėdyje
2023 m. kovo 1 d.

Lietuvių kalbos draugijos padalinių (skyrių, grupių) ir filialų bei atstovybių steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos aprašas

1. Bendrosios nuostatos.

- 1.1. Lietuvių kalbos draugijos (toliau – LKD) padalinių (skyrių, grupių) ir filialų steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos aprašas nustato padalinių (skyrių, grupių) ir filialų bei atstovybių steigimo ir likvidavimo tvarką bei sąlygas. Tvarkos aprašas parengtas remiantis Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymu ir LKD įstatais.

Šio tvarkos privalo laikytis visi LKD nariai.

2. LKD padalinio (skyriaus, grupės) steigimas.

- 2.1. LKD padaliniai yra skyriai, steigiami Lietuvos Respublikos miestuose ir savivaldybių teritorijose, ir grupės, steigiamos pagal narių profesinės veiklos pobūdį. LKD padalinį sudaro ne mažiau nei 3 (trys) nariai.
- 2.2. LKD padalinys savo veiklą grindžia LKD įstatais, LKD atstovų suvažiavimo nutarimais, LKD valdybos sprendimais. Sprendimą dėl padalinio steigimo ar veiklos nutraukimo priima LKD valdyba paprastąja balsų dauguma.
- 2.3. LKD padalinys steigiamas steigiamajame skyriaus narių susirinkime. Jame turi dalyvauti ne mažiau nei 3 (trys) nariai. LKD padalinio steigiamojo susirinkimo dalyviai tampa LKD nariais, o jų įsteigtas padalinys – LKD padaliniu. Steigiamajame susirinkime išrenkamas LKD padalinio pirmininkas ir sekretorius.
- 2.4. LKD padalinio steigiamojo susirinkimo dalyvių sąrašą ir protokolą padalinio pirmininkas ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo steigiamojo susirinkimo dienos raštu ar el. paštu išsiunčia LKD valdybai.

3. LKD padalinio (skyriaus, grupės) reorganizavimas ir likvidavimas.

- 3.1. LKD padalinys reorganizuojamas arba likviduojamas LKD valdybos sprendimu.
- 3.2. Jei padalinyje liko mažiau negu 3 (trys) nariai, padalinio vadovas apie tai turi raštu ar el. paštu pranešti LKD valdybai. Gavusi šį pranešimą, LKD valdyba ne vėliau kaip per 10 darbo dienų priima sprendimą reorganizuoti ar likviduoti LKD padalinį. Sprendimas priimamas paprastąja balsų dauguma.
- 3.3. Priėmusi sprendimą likviduoti LKD padalinį, LKD valdyba sudaro likvidavimo komisiją ir paveda jai spręsti visus su padalinio likvidavimu susijusius klausimus.
- 3.4. Likvidavimo komisija savo veiklą grindžia Lietuvos Respublikos civiliniu kodeksu, Asociacijų įstatymu, Archyvų įstatymu. Likvidavimo komisija sudaro padalinio likvidavimo aktą. Jame aprašoma likvidavimo eiga ir patvirtinama, kad atlikti visi su likvidavimu susiję veiksmai. Aktą pasirašo visi likvidavimo komisijos nariai.

4. LKD filialų ir atstovybių steigimas, reorganizavimas ir likvidavimas.

- 4.1. LKD gali Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka steigti filialus, turinčius savo nuostatus, atsiskaitomąją sąskaitą banke ir antspaudą. LKD filialo nuostatus tvirtina, sprendimus dėl filialo statuso priima bei filialo organus skiria ar atšaukia LKD valdyba.
- 4.2. LKD filialas steigiamas laikantis VĮ Juridinių asmenų registro reikalavimų.
- 4.3. LKD gali steigti atstovybes užsienyje, veikiančias pagal savo nuostatus, suderintus su steigimo šalies teisės aktais. LKD atstovybės nuostatus tvirtina, sprendimus dėl atstovybės statuso priima bei atstovybės organus skiria ar atšaukia LKD valdyba.

Lietuvių kalbos draugijos narių priėmimo, išstojimo ir pašalinimo tvarkos aprašas

1. Bendrosios nuostatos.

- 1.1. Lietuvių kalbos draugijos (toliau – LKD) narių priėmimo, išstojimo ir pašalinimo tvarkos aprašas nustato naujų narių priėmimo, narių išstojimo ir pašalinimo iš LKD tvarką bei sąlygas. Tvarkos aprašas parengtas remiantis Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymu ir LKD įstatais. Šio tvarkos privalo laikytis visi LKD nariai.
- 1.2. LKD nariais gali būti veiksnūs fiziniai asmenys, ne jaunesni kaip 18 metų amžiaus, ir juridiniai asmenys, pripažįstantys LKD įstatus, vykdančys jos programą ir mokantys nario mokesť.

2. Narių priėmimo tvarka.

- 2.1. Fiziniai asmenys, norintys tapti LKD nariais, pateikia LKD padalinio pirmininkui laisvos formos prašymą, kuriame įsipareigoja laikytis LKD įstatų ir mokėti nario mokesť.
- 2.2. Fizinio asmens prašymas tapti LKD nariu tvirtinamas arba atmetamas LKD padalinio susirinkime paprastąja balsų dauguma. LKD padalinio pirmininkas ne vėliau kaip per 10 darbo dienų raštu arba el. paštu informuoja prašymo pateikėją apie sprendimą patvirtinti ar atmesti jo prašymą.
- 2.3. Juridinis asmuo, norintis tapti LKD nariu, pateikia LKD valdybos pirmininkui prašymą priimti į LKD narius, juridinio asmens įstatų kopiją, įgalioto organo sprendimą tapti LKD nariu.
- 2.4. Juridinio asmens prašymas tapti LKD nariu tvirtinamas arba atmetamas LKD valdybos posėdyje paprastąja balsų dauguma. LKD valdybos pirmininkas ne vėliau kaip per 10 darbo dienų raštu arba el. paštu informuoja prašymo pateikėją apie sprendimą patvirtinti ar atmesti jo prašymą.
- 2.5. Juridinio asmens narystė LKD įteisinama laikantis VĮ Registrų centro reikalavimų.

3. Narių išstojimo tvarka.

- 3.1. LKD narys turi teisę bet kada išstoti iš LKD. Narystė nutraukiama LKD padalinio vadovo sprendimu, gavus raštišką nario, norinčio nutraukti narystę LKD, pranešimą.
- 3.2. LKD padalinio vadovas apie priimtą sprendimą ne vėliau kaip per 10 darbo dienų raštu arba el. paštu informuoja LKD valdybos pirmininką.
- 3.3. Iš LKD išstojusiam nariui jo sumokėti mokesčiai ar LKD veiklai skirta parama negrąžinama.

4. Narių šalinimo tvarka.

- 4.1. LKD narys, nesilaikantis LKD įstatų arba savo elgesiu ir veikla kompromituojantis LKD nario vardą, LKD valdybos sprendimu gali būti pašalintas iš LKD. Pranešimą dėl nario šalinimo LKD valdybai pateikia LKD padalinio pirmininkas.
- 4.2. Pranešimas dėl nario šalinimo nagrinėjamas LKD valdybos posėdyje. LKD valdybos sprendimas priimamas paprastąja balsų dauguma. LKD valdybos pirmininkas ne vėliau kaip per 10 darbo dienų raštu arba el. paštu informuoja pranešimo pateikėją apie priimtą sprendimą.
- 4.3. Iš LKD pašalintam nariui jo sumokėti mokesčiai ar LKD veiklai skirta parama negrąžinama.

Lietuvių kalbos draugijos dokumentų skelbimo ir informacijos apie Lietuvių kalbos draugiją teikimo tvarkos aprašas

1. Bendrosios nuostatos.

- 1.1. Lietuvių kalbos draugijos dokumentų skelbimo ir informacijos apie Lietuvių kalbos draugiją (toliau – LKD) teikimo tvarkos aprašas nustato dokumentų skelbimo ir informacijos apie LKD teikimo tvarką bei sąlygas. Tvarkos aprašas parengtas remiantis Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymu ir LKD įstatais.

Šio tvarkos privalo laikytis visi LKD nariai.

2. LKD dokumentų skelbimo tvarka.

- 2.1. LKD valdyba savo iniciatyva skelbia LKD atstovų suvažiavimo, tarybos ir valdybos, padalinių, filialų ir atstovybių priimtus dokumentus. Dokumentai skelbiami šiais būdais: LKD padalinių vadovams ir renkamųjų organų nariams el. paštu, LKD paskyroje socialiniame tinkle „Facebook“, „Gimtosios kalbos“ žurnale.
- 2.2. LKD nariai savo iniciatyva gali raštu ar el. paštu kreiptis į LKD valdybą dėl galimybės susipažinti su LKD priimtais dokumentais. Prašyme nurodoma: su kokiais dokumentais bei kokia informacija norima susipažinti; koku būdu (laišku, elektroniniu paštu, telefonu ar kt.) pageidaujama gauti atsakymą į savo prašymą. LKD valdyba ne vėliau kaip per 10 darbo dienų raštu ar el. paštu informuoja prašymo teikėją apie priimtą sprendimą suteikti prašomą informaciją ar jos nesuteikti.
- 2.3. Susipažinimo su LKD priimtais dokumentais sąlygos:
 - 2.3.1. informacija apie vienus metus suteikiama per mėnesį, o apie ilgesnį laikotarpį per tris mėnesius;
 - 2.3.2. jeigu yra kelių narių prašymai, jie svarstomi eilės tvarka pagal registracijos laiką.
- 2.4. LKD gali atsisakyti teikti informaciją, jeigu:
 - 2.4.1. prašymas neatitinka šio tvarkos aprašo;
 - 2.4.2. prašymas gali pažeisti LKD įstatus, kitų LKD narių interesus ar LKD įsipareigojimus.

3. Informacijos apie LKD veiklą skelbimo tvarka.

- 3.1. Informaciją apie LKD ir jos padalinių, filialų, atstovybių veiklą savo iniciatyva skelbia LKD valdyba, taryba, padalinių vadovai ar jų įgalioti LKD nariai. Informacija skelbiama šiais būdais: LKD padalinių vadovams ir renkamųjų organų nariams el. paštu, LKD paskyroje socialiniame tinkle „Facebook“, „Gimtosios kalbos“ žurnale ir kitoje spaudoje.
- 3.2. Oficialią LKD poziciją žiniasklaidai perteikia LKD valdybos pirmininkas ar jo įgaliotas LKD narys.

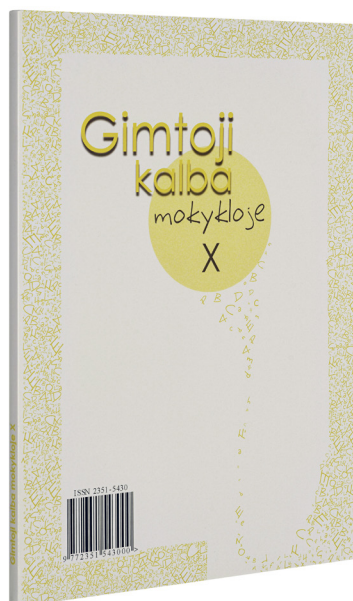
* * *

Balandžio 29 d. Kuršėnuose vyks Lietuvių kalbos draugijos atstovų suvažiavimas. Tai pirmasis suvažiavimas, rengiamas pagal atnaujintus LKD įstatus, priimtus ir pasirašytus LKD 21-ajame suvažiavime 2022 m. balandžio 23 d. (žr. „Gimtoji kalba“, 2022 m. nr. 10, p. 32–36).

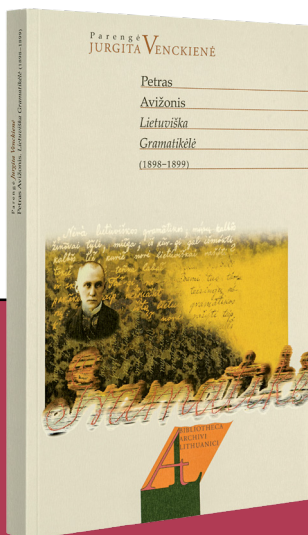
LKD valdyba prašo renkant atstovus laikytis atstovavimo skyriams tvarkos, išdėstytos atnaujin-toje įstatų redakcijoje:

- 4.2.5. Kiekvienam LKD padaliniui ar filialui LKD atstovų suvažiavime atstovauja vienas narys nuo 10 padalinio ar filialo narių, taip pat vienas narys nuo likusios nepilnos dešimtės (daugiau kaip 5) narių. LKD padaliniui ar filialui, kurį sudaro 5 ar mažiau kaip 5 nariai, atstovauja vienas narys. LKD valdybos, LKD tarybos ir LKD revizijos komisijos nariai atstovų suvažiavime dalyvauja kaip renkamų LKD organų nariai ir LKD padaliniams ar filialams atstovauti negali.

Į straipsnių rinkinį „Gimtoji kalba mokykloje X“ (Lucilijus, 2022) sudėti 2021 ir 2022 m. dešimtoje ir vienuoliktoje metodinėse-dalykinėse konferencijose „Gimtoji kalba mokykloje“ skaitytų pranešimų pagrindu parengti straipsniai.

ISSN 2538-8851

Lietuvių kalbos institutas išleido
Jurgitos Venckienės parengtą
knygą „Petras Avižonis. *Lietuviška
Gramatikėlė* (1898–1899)“.

